

UTREDNING OM

Länsgemensam familjehemsvård i Västernorrlands län

Viktorija Skoog

KOMMUNFÖRBUNDET VÄSTERNORRLAND

Kommunförbundet; FoU Västernorrland

Järnvägsgatan 2

871 45 Härnösand

Tfn: 0611-55 54 00

E-post: info@kfvn.se

Författare: Viktoria Skoog

Omslag:

Tryckår: 2016

ISSN: 1653-2414

ISBN: 978-91-85613-96-0

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	5
Områdesöversikt	6
Forskning	11
Familjehemsvården i länet	15
Familjehemsföräldrar och barns erfarenheter av familjehemsvård i länet	30
Analys	38
Förslag till gemensam familjehemsvård	40
Referenser	45

INLEDNING

Uppdraget

Förvaltningscheferna, för socialtjänsten i Västernorrlands läns kommuner, gav IFO-cheferna i uppdrag att utreda vilka förutsättningar som finns för en länsgemensam organisation av familjehemsvården. Uppdraget tog sin utgångspunkt i de svårigheter kommuner erfar vad gäller att rekrytera nya och behålla erfarna familjehem. En länsgemensam organisation antas kunna höja kvalitén såväl på utredningar av familjehem som på utbildningar och handledning till familjehemmen. *Målet med uppdraget var att presentera ett förslag på en länsgemensam organisation för familjehemsvården i Västernorrlands län.*

Genomförande

Länets IFO-chefer har ansvarat för uppdraget och fungerat som styrgrupp. En arbetsgrupp bestående av Rebecca Lindberg (Ånge kommun), Lisbet Sander (Härnösands kommun), Berit Johansson (Sundsvalls kommun) samt Viktoria Skoog (FoU-Västernorrland) har ansvarat för arbetet. Som referensgrupp har familjehemssekreterarnätverket för Västernorrlands län (där alla kommuner representeras av en familjehemssekreterare) samt BoF-chefsnätverket (där alla kommuner representeras av en områdeschef för barn och familjeenheter) använts.

Projektet har genomförts i tre delar: del 1 omfattade en kartläggning av aktuell lagstiftning och forskning på området, del 2 var en kartläggning av kommunernas befintliga organisation för familjehemsvården, studiebesök på befintliga länsgemensamma organisationer för familjehemsvård samt intervjuer med placerade barn, ungdomar och familjehemsföräldrar om deras erfarenheter av familjehemsvård, del 3 innehöll en analys av de nuvarande organisationerna och förslag till en länsgemensam organisering utifrån den kunskap som framkommit i del 1 och 2.

OMRÅDESÖVERSIKT

Lagstiftning och forskning inom familjehemsvård – en översikt

Familjehemsvård i Sverige och aktuell lagstiftning

Familjehemsvård i Sverige

Varje år placeras tusentals barn i Sverige i samhällsvård på grund av egna beteendeproblem eller omsorgsbrist från föräldrarna. Dessa placeringar sker i *familjehem*, privata eller offentligt drivna *hem för vård eller boende (HVB)* och *särskilda ungdomshem/HVB* drivna av Statens institutionsstyrelse. Dessa barn brukar beskrivas som en av de mest utsatta barngrupper vi har. Sedan 1990-talet har placeringar av ungdomar ökat kraftigt, särskilt i institutionsvård. De senare årens ökning av ungdomar i samhällsvård kan till viss del förklaras av det ökade antalet ensamkommande barn vilket ytterligare förväntas öka drastiskt under 2015. Drygt 32 000 barn och unga vårdades någon gång under 2013 i samhällsvård. Av de nästan 23 000 barn som befann sig i samhällsvård den 1 november 2013 vårdades de flesta i familjehem, 57 procent av de som var placerade enligt Socialtjänstlagen (SoL) och 70 procent av de som var placerade med stöd av LVU var placerade i familjehem (Socialstyrelsen, 2014). Barn som bor i familjehem eller på HVB-hem skall ha en av socialnämnden särskild utsett socialsekreterare som ansvarar för kontakten med dem (SoL 6 kap. §7c) vanligtvis kallad barnsekreterare. Den socialsekreterare som ansvarar för kontakten med, och stödet till, familjehem kallas vanligtvis familjehemssekreterare.

Socialtjänstens arbete med barn i samhällsvård regleras främst i Socialtjänstlagen 2001:453 och Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Barnkonventionen, som trädde i kraft 1990 och ratificerades av Sverige samma år, ledde till konkreta lagförändringar i SoL och LVU i syfte att stärka barns ställning. Särskilt artikel 3 om att *barnets bästa* ska komma i främsta rummet i alla åtgärder som rör barn i offentliga och privata sociala välfärdsorganisationer och artikel 12 om *barns rätt att uttrycka sina åsikter* i frågor som berör dem samt att dessa ska tillmätas betydelse i förhållande till barns ålder och mognad spelar en central roll i socialtjänstens arbete med barn i samhällsvård.

Samhällsvårdens utveckling i Sverige har bland annat inneburit en betoning på barns rätt att behålla kontakten med sin ursprungsfamilj och socialnämnden skall t.ex. alltid överväga om en anhörig eller närstående kan ta emot ett barn som är i behov av en placering. Samtidigt har lagstiftningsåtgärder vidtagits för att underlätta vårdnadsöverflyttningar till familjehemsföräldrar med syfte att öka tryggheten för placerade barn (SOU 2014:3). På nationell nivå har bland annat delbetänkandet *”Boende utanför det egna hemmet”* (SOU 2014:3) som ingår i *”Utredningen om tvångsvård”* (SOU 2015:71) sett över lagstiftning kring befintliga vårdformer samt gett förslag på nya vårdformer. Vad gäller familjehemsvård konstateras att belastningen på familjehem har ökat då dessa idag förväntas ta emot barn med beteendeproblem. Detta ställer högre krav på att socialtjänsten har resurser för att rekrytera

familjehem samt erbjuda adekvat stöd och handledning (SOU 2014:3). Utredningen pekar på att det behövs såväl regionala som nationella satsningar och ett problem som tas upp är svårigheterna att rekrytera tillräckligt många familjehem vilket är en förutsättning för god matchning mellan barn och familjehem. På nationell nivå föreslås införandet av ett nationellt centrum med syfte att stödja och utveckla familjehemsvården samt att SKL ska ta fram ett informationsmaterial riktat till allmänheten om behovet av familjehem.

Vad gäller barnens vård i familjehem ska socialnämnden medverka till att barnen får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden, att de får lämplig utbildning samt får den hälso- och sjukvård som de behöver (SoL 6 kap. § 7 §). I dagsläget finns ingen nationell tillsyn av familjehemsvård (likt den som finns vid vård i HVB-hem). I SOU 2014:3 framförs ett förslag om införande av nationell granskning av socialtjänsternas planering och genomförande av familjehems- och jourhemsvård.

Familjehemsvården har särskilt hamnat i fokus med anledning av statens uppmärksammade vanvårdsutredning (SOU 2011:61) och upprättelseutredning (SOU 2011:9). Även om dessa har ett historiskt perspektiv visar de på utvecklingsområden för att minska risken för framtida fall av försummelser och övergrepp mot barn i samhällsvård. Nutida forskning om barn i familjehemsvård visar särskilt på vikten av familjehemsplacerade barns möjlighet till god utbildning samt fysiskt och psykisk hälsa för att de ska utvecklas väl på lång sikt. En positiv aspekt är de studier som visar att systematisk kartläggning av pedagogiska behov och kontinuerligt pedagogiskt stöd avsevärt förbättrar barnens möjligheter att utvecklas väl. Vad gäller barnens fysiska och psykiska hälsa pekas på vikten av systematisk hälsokontroll av alla barn vid placering, inklusive tandhälsokontroll för att upptäcka och erbjuda behandling till barn som har behov av hälsovård.

Definition av familjehem

Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt (Socialtjänstförordningen 3 kap. 2 §). I SOU 2014:3 föreslås att definitionen av familjehem ändras till att *”ett familjehem ska kännetecknas av att uppdraget är personligt och erbjuder det placerade barnet en familjetillhörighet”* (s. 18). För att förtydliga skillnaden mellan familjehem och HVB-hem föreslår delbetänkandet att hem som drivs som näringsverksamhet, d.v.s. självständigt, varaktigt och med ett vinstsyfte ska ansöka om HVB-tillstånd (ibid). I distinktionen mellan HVB-hem och familjehem diskuterar delbetänkandet också antalet barn i ett familjehem och konstaterar att det är problematiskt med en distinkt gräns för hur många barn som får vistas i ett familjehem. Istället poängteras socialnämndens ansvar att tillförsäkra alla barn en trygg och säker vård men föreslår samtidigt att en anmälan bör göras till IVO om fler än tre barn som inte är syskon är placerade i samma familjehem.

Att utreda, skriva avtal med och erbjuda stöd till familjehem

Ett barn får inte tas emot för vård och fostran i ett enskilt hem (familjehem) utan socialtjänstens medgivande. Som grund för medgivandet ska socialtjänsten utreda förhållanden och förutsättningar för vård i det enskilda hemmet (SoL 6 kap. § 6). I Sverige används främst Kälvesten och PRIDE som utredningsmodeller. Ingen av dessa är dock utvärderade (SKL, 2015). I delbetänkandet om boende utanför det egna hemmet poängteras att det är oklart enligt vilken bestämmelse utredningen för medgivande bedrivs och därför föreslås att en särskild bestämmelse förs in i SoL om utredningen av familjehems och jourhems *allmänna lämplighet* (SOU 2014:3). Vidare föreslås att utredningen ska leda fram till ett beslut om medgivande, att det blir obligatoriskt enligt lag att inhämta utdrag ur misstanke- och brottsregistret (vilket idag är ett allmänt råd). Utredning ska, i likhet med dagens allmänna råd (SOSF 2012:11,) omfatta en bedömning om hemmets allmänna förutsättningar att erbjuda ett barn god omvårdnad och fostran samt att det vid denna bedömning ska tas särskild hänsyn till det tilltänkta familjehem- eller jourhemsföräldrarnas personliga egenskaper, hälsa, sociala förhållanden och deras förmåga att ge den omvårdnad och fostran placerade barn i allmänhet behöver. Förslag ges att det i en annan paragraf i SoL ska framgå att det när en placering blir aktuell ska krävas, utöver allmän lämplighet, att *hemmet har förutsättningar att tillgodose det aktuella barnets specifika behov*. För jourfamiljehem föreslås att dessa ska definieras i Socialtjänstförordning (201:937) (SoF), att alla kommuner som anlitar jourhem själva ska utreda och lämna medgivande till dessa samt att medgivandet ska omprövas årligen i kombination med nya registerkontroller från misstanke- och brottsregistret (ibid). I socialnämndens ansvar ingår att skriva avtal om familjehemsuppdrag med de som nämnden avser att anlita som familjehem och jourhem (SoL 6 kap. § 6b). Vad gäller avtal föreslås i delbetänkandet om boende utanför det egna hemmet att socialstyrelsen tillsammans Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) ska ta fram en mall för avtal mellan kommun och familjehem respektive jourhem (SOU 2014:3).

På nationell nivå har Socialstyrelsen som en del av regeringens och socialstyrelsens satsning ”Trygg och säker vård” bl.a. tagit fram föreskrifter och allmänna råd, en handbok för rättstillämpning, en vägledning om placerade barns hälsa och skolgång samt ett utbildningsmaterial för familjehem. I arbetet tog Socialstyrelsen också fram ett standardiserat bedömningsinstrument, BRA-fam, för rekrytering av familjehem. BRA-fam ska användas initialt i rekrytering för att hämta in grundläggande information. Genom att tidigt fokusera på risker ska familjer som bedöms vara olämpliga för familjehemsuppdrag identifieras. I arbetet med att sprida socialstyrelsens material kring trygg och säker vård har SKL spelat en viktig roll. BoU-satsningen, inom ramen för att utveckla en evidensbaserad praktik i socialtjänsten, tillsatte regionala utvecklingsledare som arbetade/arbetar gentemot den sociala barn- och ungdomsvården i Sverige. Arbetet sker inom ramen för ett samarbete mellan regeringen och SKL. I Västernorrlands län har detta bl.a. resulterat i en gemensam utredningsmall (som initialt togs fram av Östersunds kommun) för att utreda familjehem. Arbetet med att utveckla utredningsmallen är pågående och genomförs i länets familjehems nätverk där representanter från alla länets kommuner ingår.

Socialnämnden ska tillhandahålla den utbildning som behövs för de som nämnden har för avsikt att anlita som familjehem eller jourhem (SoL 6 kap. § 6c) samt lämna råd, stöd och hjälp till familjehem och jourhem (SoL 6 kap. § 7a). I SOU 2014:3 framförs ett förslag om att grundutbildning ska vara ett krav för att familjehem ska få ta emot uppdrag och att den skall genomföras innan eller i nära anslutning till att familjehemmet tar emot ett barn. I Socialstyrelsens arbete med ”Trygg och säker vård” finns en grundutbildning riktad till jour- och familjehem. Syftet med att skapa en nationell utbildning var att skapa förutsättningar för alla kommuner i Sverige att erbjuda en nationellt likvärdig utbildning som håller god kvalitet och därmed uppfyller det lagkrav som kom den 1 januari 2013 där kommunerna är skyldiga att tillhandahålla den utbildning familjehem behöver. I Västernorrlands län finns ett kommunövergripande samarbete kring utbildning till jour- och familjehem. Familjehemssekreterare som har genomgått utbildning via Socialstyrelsen har fått i uppdrag att utbilda fler familjehemssekreterare i länet. Utöver allmän utbildning har socialnämnden också ett ansvar att tillhandahålla familjehemmens individuella behov av fortbildning och handledning utifrån det enskilda barnets förhållande (Cirkulär 08:81). Här finns inget länsarbete men däremot ges varje år via ”familjehemsdagarna” länsgemensam fortbildning till familjehem utifrån ämnen som efterfrågas av familjehemmen.

I vissa fall anlitar socialtjänsten privata verksamheter för att få tillgång till familjehem med konsultstöd i form av handledning. I SOU 2014:3 föreslås att dessa verksamheter ska ansöka om tillstånd från IVO för att tillförsäkra att verksamheterna håller god kvalitet och säkerhet.

Förslag på nya boendeformer

I utredningen om nya boendeformer konstateras att framväxten av oreglerade placeringsformer pekar på ett behov av större differentiering av olika placeringsalternativ än den nuvarande som endast omfattar familjehem och HVB-hem (SOU 2014:3). Därför föreslås två nya vårdformer: boende för stöd och tillsyn (ett individuellt boende med tillsyn från personal) och behandlingsverksamhet med familjeboende (verksamhet inom socialtjänsten som tar emot enskilda för omvårdnad och behandling i förening med ett boende i en familj). Vid den senare ska minst en vuxen ha sin huvudsakliga anställning i verksamheten. Tillståndsplikt ska krävas för båda dessa nya vårdformer (för behandlingsverksamhet med familjeboende gäller detta endast om vården bedrivs i enskild regi).

Kommunförbundet och FoU Västernorrland

Socialtjänsterna i Västernorrland äger tillsammans FoU Västernorrland, en forsknings- och utvecklingsenhet som arbetar för en kunskapsbaserad socialtjänst. FoU är en del av Kommunförbundet Västernorrland. Kommunförbundet och FoU har i dagsläget bidragit med stöd till familjehemsvården via den regionala utvecklingsledaren som har arbetat med att sprida och implementera Socialstyrelsens material i arbetet med trygg och säker vård, genom att medverka i det länsgemensamma nätverket för familjehemsvård, genom att årligen anordna familjehemsdagarna för

länets familjehem samt genom att bedriva forskning om familjehemsvård och då särskilt med fokus på sammanbrott (att vården avbryts plötsligt och utan att socialtjänsten planerat det). FoU Västernorrland deltar också i nationellt och nordiskt utvecklingsarbete kring barn i familjehemsvård. FoU Västernorrland har t.ex. under 2014 haft en representant i forskargruppen i Nordens Välfärdscenters arbete med att identifiera och sprida kunskap om goda insatser som kan förbättra situationen för familjehemsplacerade barn i Norden samt i Socialstyrelsens forskargrupp i deras regeringsuppdrag att ta fram en modell att lyssna på barn i familjehem. FoU och länets kommuners arbete med ”Västernorrlandsmodellen” för att lyssna till barns som brukar har fått stor uppmärksamhet nationellt och har även omfattat barn i familjehemsvård.

FORSKNING

Att rekrytera familjehem

Att undersöka varför familjehem påbörjar uppdrag kan vara ett stöd för att genomföra riktad rekrytering gentemot målgrupper som är intresserade av att bli familjehem. Forskning visar att familjehemsföräldrar främst har en önskan om att göra skillnad för barn som är utsatta samt en önskan om att fortsätta föräldraskapet efter att biologiska barn flyttat hemifrån (Berrick, Shauffer & Rodriguez, 2011; Khoo & Skoog, 2014). I Socialutskottets betänkande (2002/03:SoU10) påtalas att gemene man i Sverige behöver mer information om av vad det innebär att vara familjehem samt att familjehemsuppdraget behöver göras mer attraktivt för att locka fler. I första hand handlar det inte om att höja ersättningen till familjehem utan att erbjuda bättre stöd och avlastning. Den samhällsförändring som skett i Sverige där majoriteten av de vuxna i en familj förvärvsarbetar kan antas ha påverakt familjers möjlighet och intresse att ta på sig uppdrag. Berrick, Shauffer & Rodriguez (2011) beskriver i sin forskningsöversikt om rekrytering av familjehem att vanliga strategier för att hitta familjehem är ”mun till mun rekrytering”, annonsering i dagstidningar och reklamannonser (på busshållsplatser, hos tandläkare osv.) Forskningen indikerar att rekrytering via redan befintliga familjehem verkar fungera väl.

Berrick, Shauffer & Rodriguez (2011) genomförde en studie för att undersöka vilka egenskaper som utmärkte familjehem som beskrevs som högkvalificerade. Forskarna bad socialsekreterare att välja ett familjehem som de skulle vilja placera sina egna barn i om de hamnade i en krissituation. De familjehem som valdes (46 stycken) fick sedan delta i fokusgruppsintervjuer och berätta om deras motiv till att bli familjehem samt vad de anser är utmärkande för familjehem av hög kvalitet. De fick också genomföra personlighetstestet ”Big 5 Inventory”. Personlighetstestet visade bl.a. att familjehemmen var relativt extroverta, samvetsgranna, emotionellt stabila och öppna. Fokusgruppsintervjuerna visade att familjehemmen var flexibla, kärleksfulla, hade intresse av att stödja andra familjer och såg positivt på utmaningar. De kvaliteter familjehemmen beskrev som viktiga för att vara ett bra familjehem var förmågan att kärleksfullt och fostrande stärka det friska i barnets utveckling, att kunna ta in barnet som en fullvärdig familjemedlem, att kunna föra barnets talan för att säkerställa att barnet får sina behov tillgodosedda, att kunna stärka barnets relation till sin biologiska familj samt att veta när det är läge att be om hjälp. Författarna drar slutsatsen att socionomer inte alltid är rustade för att arbeta med marknadsföring på det sätt som skulle krävas för framgångsrikt rekrytera familjehem och att de därför behöver ta hjälp av andra professioner eller näringslivet. Målet skulle vara att rikta sig till familjer som är motiverade att ta på sig uppdrag samt motsvarar socialtjänstens önskemål vad gäller egenskaper som är förknippade med högkvalificerade familjehem.

Att öka rekrytering av familjehemsföräldrar är ett sätt att tillgodose det växande behovet av familjehem. Att det finns en ”bank” med lediga familjehem innebär dock inte per automatik att de lediga familjehemmen matchar behoven hos de barn

som är i behov av placering. Forskning visar på skillnader vad gäller möjligheten att hitta familjehem till barn beroende på barnens ålder och eventuell problematik. Det finns forskning som lyfter frågan om behovet av mer kunskap kring effektiv rekrytering samt riktad rekrytering för att hitta familjehem som är lämpliga att ta emot barn med omfattande behov. Särskilt äldre barn samt barn med beteendeproblem, medicinska problem eller funktionshinder är svåra att hitta familjehem till (Kriener & Kazmerzak, 1995). Detta blir särskilt problematiskt då forskning tyder på att behovet av familjehem till barn med beteendeproblem ökar (Cox, Orme & Rhodes, 2008). En risk blir då att barn med emotionella- och beteendeproblem placeras i familjehem som inte mår med uppdraget vilket kan leda såväl till att barnen inte får sina behov tillgodosedda som att familjehem som erfarit att de inte mår med ett uppdrag säger upp sig. Socialtjänsten tappar därmed ytterligare familjehem. Vad gäller beteendeproblem verkar särskilt barn som anlägger bränder, har ett destruktivt beteende eller sexuellt utåtagerande beteende vara svåra att placera (Cox, Orme & Rhodes, 2008). Det finns dock familjer som kan tänka sig att ta emot barn med svårare emotionella- och beteendemässiga problem. En studie hittade signifikanta samband mellan att det tilltänkta familjehemmet var "European-American" (enligt definitionen ljushyad, vilket i det amerikanska samhället uppges vara kopplat till mer resurser t.ex. utbildning, lön och jobb) eller arbetade med ett vårdande yrke och en ökad benägenhet att fostra barn med emotionella- och beteendeproblem. Studien visade även att tilltänkta familjehem som hade fem eller fler resursstarka faktorer (högre utbildning, högre inkomst, var gift, hade tid att lägga på uppdraget, hade föräldraerfarenhet, hade familjehemserfarenhet, var troende, hade socialt stöd från familjen, hade tillgång till stöd från vänner, arbetade inom ett vårdande yrke eller var "European-American") var mer villiga att ta emot barn med större behov (ibid). Utifrån denna studie drar författarna slutsatsen att riktad rekrytering t.ex. gentemot personer som arbetar inom människovårdande yrken som sjukvården, brandkåren, skolan eller socialtjänsten kan öka möjligheten att tillgodose efterfrågan på familjehem som kan ta emot barn med emotionella- eller beteendeproblem.

Familjehem som slutar

Effektivare rekrytering är ett sätt att tillgodose behovet av familjehem men det är också viktigt att behålla befintliga familjehem och därmed öka tillgången på erfarna familjehem. En översikt av forskning kring varför familjehem säger upp sina uppdrag visar att förändrade livssituationer (t.ex. dödsfall, skilsmässor, förändrade arbetsvillkor, separationer m.m.), missnöje med socialtjänsten (t.ex. bristande stöd, svårigheter i kommunikationen m.m.), bristande information om vad det innebär att vara familjehem, svårigheter i uppdraget (beteendeproblem hos barn, svårigheter att hantera biologiska föräldrar m.m.) och konflikter mellan det placerade barnet och de biologiska barnen anges av familjehem som skäl till att de säger upp sina uppdrag (Rhodes, Orme & Buehler, 2001). Att familjehem får förändrade livssituationer är svårt för socialtjänsten att påverka. Utifrån att familjehem även anger missnöje i kontakt med socialtjänsten som skäl till att de säger upp sina uppdrag tyder forskningen dock på att socialtjänsten bör utveckla bättre information till familjehem om vad uppdraget innebär, hur familjehemmen kan arbeta med barnens

problematik samt försäkra sig om att kommunikationen mellan socialsekreterare och familjehem fungerar väl.

Utbildning till familjehem

Utbildning till familjehem är ett lagkrav i Sverige (SoL 6 kap. § 6c) och många andra länder. Forskning visar att barn som placeras i familjehem många gånger bär på svåra erfarenheter från deras hemmiljö och/eller har egen problematik vilket ställer särskilda krav på familjehemmens föräldraförmåga. Bristande utbildning till familjehem anges ofta som skäl till att familjehem upplever att det är svårt att hantera sina uppdrag (se t.ex. Lee & Holland, 1991). Samtidigt som vikten av utbildning poängteras i lagstiftning och forskning visar litteraturöversikter att det finns få utvärderingar om familjehemsutbildningars effekt på vården och det är svårt att dra några generella slutsatser om dess effekter (Dorsey m.fl. 2008; Socialstyrelsen, 2014).

Innehållet i familjehemsutbildningarna varierar och kan t.ex. fokusera på att öka föräldraförmågan hos familjehemsföräldrarna, öka kunskapen om barns utveckling och behov, öka kommunikationskompetensen hos familjehemsföräldrar eller öka den generella kunskapen om familjehemsuppdraget. Såväl Lee & Holland (1991) som Dorsey m.fl. (2008) visar i deras litteraturöversikter att utvärderingar av olika utbildningsprogram ofta är bristfälliga bl.a. för att det är svårt att veta om den grupp av familjehemsföräldrar som får utbildning skiljer sig från kontrollgruppen (om det ens finns någon kontrollgrupp), att många studier bygger på att familjehem själva ansöker om att få delta i utbildning vilket kan leda till selektionsbias eller att de mätinstrument som används för att utvärdera utbildningar kanske inte fångar eventuella förändringar. Flera utvärderingar är dessutom fokuserade på upplevelsen av utbildningen och inte huruvida familjehemmens attityder och beteenden eller de placerade barnens situation faktiskt förändras.

Lee & Holland (1991) fann i sin litteraturöversikt visst stöd för att utbildningar med fokus på kommunikation och konfliktlösning kunde bidra till förändrade attityder gentemot barnen hos familjehemsföräldrarna. Dorsey m.fl. (2008) visade att såväl MAPP som PRIDE, vilket är två vanligt förekommande utbildningar till familjehemsföräldrar, inte har någon evidens vad gäller effekt på barnens vård. MAPP kan beskrivas som en utbildning som ämnar förbereda blivande familjehemsföräldrar på de utmaningar de som familj kan komma att möta medan PRIDE fokuserar mer på att ge familjehemmen kunskap om placerade barns behov och utveckling. En annan typ av utbildning är t.ex. MTFC som riktar sig till familjehem som mer professionellt (treatment foster care) ska möta barnens behov. MTFC-utbildningen är därmed utöver fokus på familjehemmens och barnens behov inriktad på att ge tydliga, detaljerade strategier till familjehemsföräldrarna i hur de ska hantera det placerade barnet. *”To oversimplify, but characterize these three approaches: MAPP makes sure that foster parents know what they're getting into; PRIDE makes sure they grasp underlying values and associated competencies; and MTFC makes sure that treatment foster parents understand how to apply the behavioral principles and structures that will form the foundation of their work with*

youth” (Dorsey m.fl., 2008, s. 1407). Även om effekterna vad gäller barnens vård är tveksamma för flera familjehemsutbildningar kan dessa ändå vara av värde t.ex. för att blivande familjehem ska kunna bilda sig en uppfattning om vad ett familjehemsuppdrag innebär och få kunskap om barns behov och utveckling (Dorsey m.fl., 2008; Puddy & Jackson, 2003). De familjehemsutbildningar t.ex. KEEP och MTFC som visar positiv effekt (vad gäller familjehemsföräldrarnas strategier, barnens beteende samt minskad risk för sammanbrott) ges till skillnad från MAPP och PRIDE inte innan placeringen utan först när familjehemmen har en pågående placering. Gemensamt för dessa är också att de innehåller övningar som genomförs i hemmet med feedback från utbildarna (Dorsey m.fl., 2008).

Kort sammanfattning

Sammanfattningsvis går det utifrån forskning att dra slutsatsen att socialtjänstens arbete med rekrytering av familjehem bör omfatta rekryteringskampanjer med en genomtänkt strategi som riktar sig till målgrupper som är intresserade av att bli familjehem och som har de kvalitéer socialtjänsten efterfrågar. Socialtjänster bör också i större utsträckning rikta sig till särskilda målgrupper t.ex. personer som arbetar inom människovårdande yrken eftersom dessa verkar vara mer benägna att ta emot och klara av familjehemsuppdrag där barn har beteende- eller emotionella problem. Socialtjänsten bör också utifrån den forskning som finns om varför familjehem avslutar sina uppdrag erbjuda stöd till familjehem vad gäller hur de ska hantera barns problematik, kontakter med barnens biologiska föräldrar samt se över hur kommunikationen och relationen mellan socialsekreterare och familjehem fungerar.

Vad gäller utbildning till familjehem är det svårt att säga något generellt om vilka utbildningssatsningar som fungerar. Socialstyrelsens utbildningsmaterial ”Trygg och säker vård/Ett hem att växa i” bygger på forskning och används redan som grundutbildning till familjehem i länet. Ett nästa steg torde vara att som ett komplement till grundutbildningen erbjuda riktade utbildningssatsningar till familjehem som redan har pågående uppdrag. Då gärna i kombination med hemövningar och individuell feedback.

FAMILJEHEMSVÅRDEN I LÄNET

Kartläggning av familjehemsvården i länet

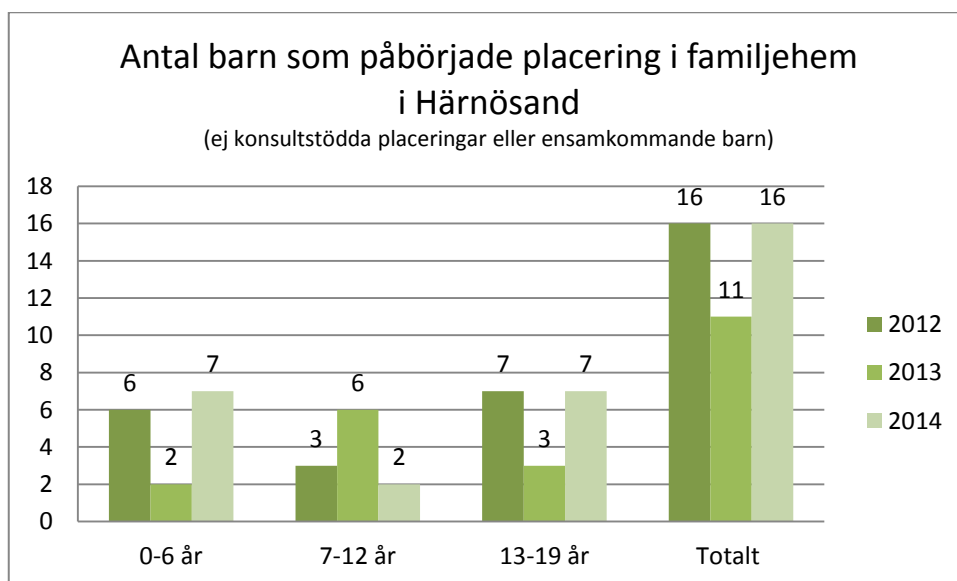
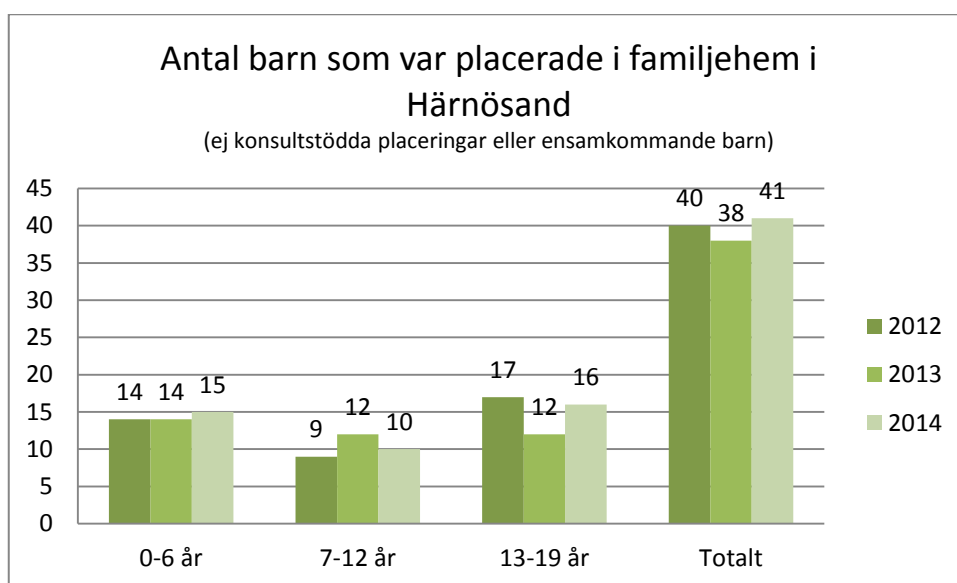
Nedanstående beskrivning av kommunernas organisering av familjehemsvården samt statistik över placerade barn är inhämtat via två enkäter, en till systemförvaltare och en till enhetschefer, som besvarades i början av 2015. Sundsvall och Örnsköldsvik har inte kunnat skilja ut ensamkommande barn vilket innebär att de ingår i deras statistik. Sundsvalls kommun påtalar dock att det är ett begränsat antal ensamkommande barn som placeras i familjehem då de främst placeras på HVB-hem eller i konsultstödda familjehem. Alla kommuner har inte svarat på alla frågor i enkäten vilket gör att beskrivningarna av hur kommunerna organiserar sin familjehemsvård varierar.

Kommunernas organisation av familjehemsvården

Nedan framgår förutom en beskrivning av hur respektive kommun organiserat sin familjehemsvård även statistik för det totala antalet barn som var placerade i familjehem och antalet barn som påbörjade en ny placering i familjehem under åren 2012-2014.

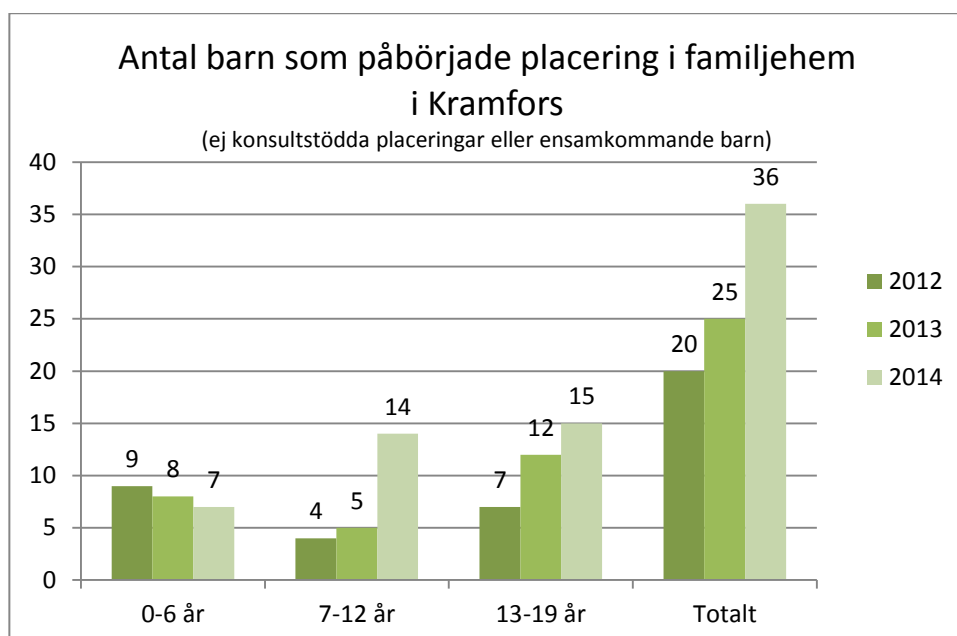
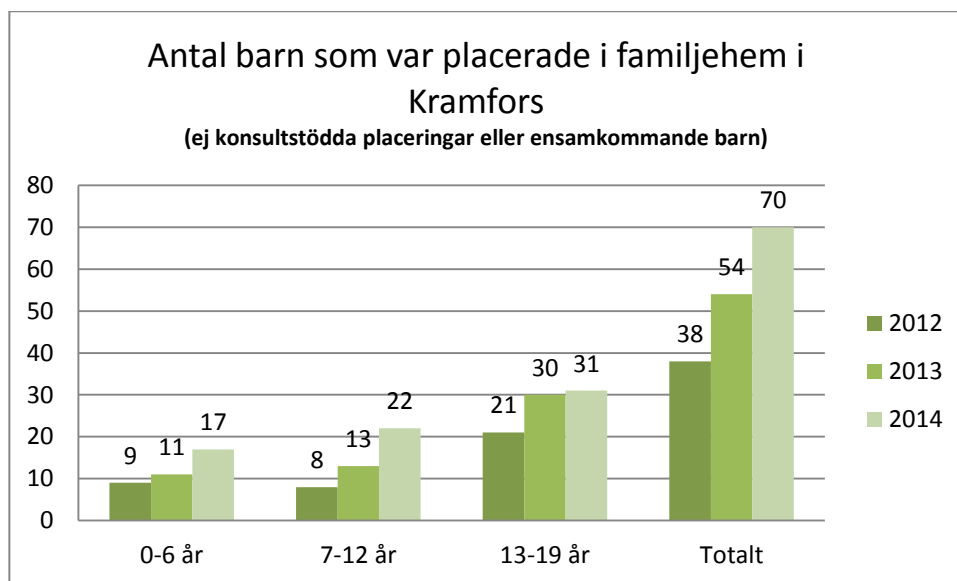
Härnösand

Härnösands familjehemsvård ligger inom barn- och familjeenhetens insatsgrupp och omfattar fyra barnsekreterare och två familjehemsekreterare/rekryterare. De anställdas antal yrkesverksamma år varierar mellan 3 och 24 år inom socialtjänsten. Enhetschef är, utöver insatsgruppen, också arbetsledare för barnenhetens mottagning, utredning och familjerätt vilket tillsammans med insatsgruppen omfattar 20 årsarbetande socialsekreterare. Av chefskapet går ca 20 procent av arbetstiden till familjehemsvård. Styrkorna med den nuvarande organisationen beskrivs vara den arbetslivserfarenhet som finns inom insatsgruppen och deras goda kontakter vilket underlättat vid rekrytering av nya familjehem. Svårigheter beskrivs vara tidsbrist vilket försvårar rekrytering av nya familjehem, utredning av familjehem och genomförande av grundutbildning till familjehemmen.

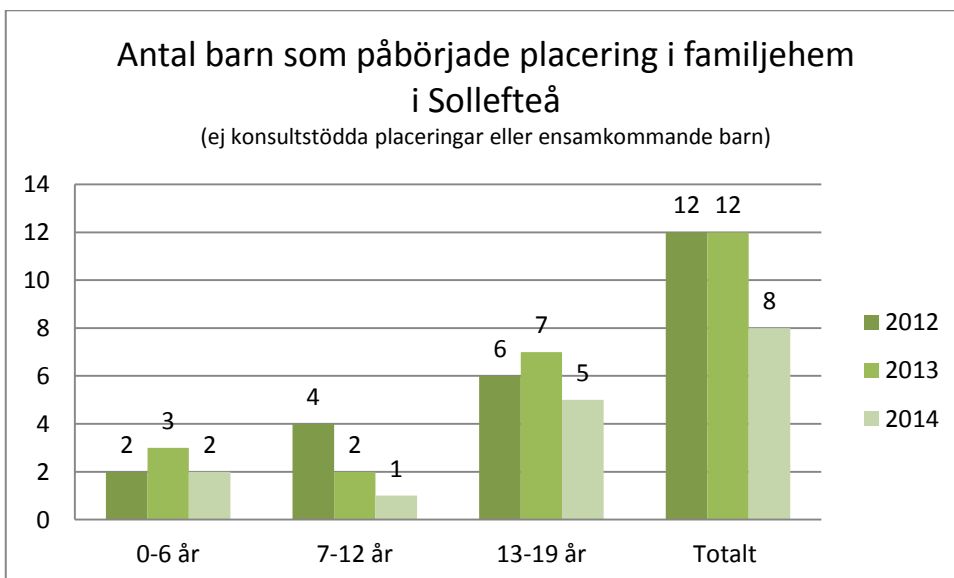
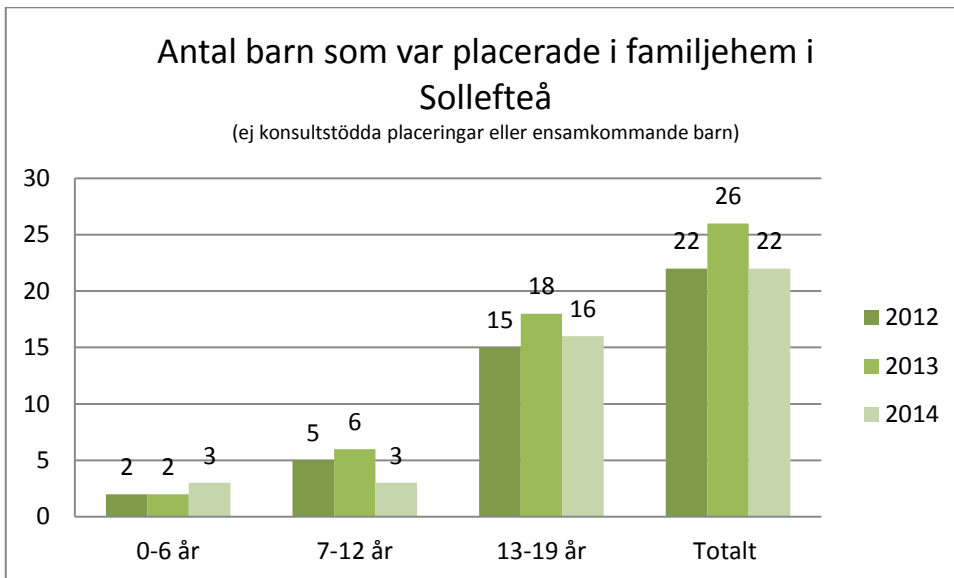
Kramfors

Kramfors har en socialsekreterare som arbetar med rekrytering, utredning och utbildning till familjehem. Kommunen arbetar med att införa två barnsekreterare och två familjehemssekreterare. Vad gäller arbetslivserfarenhet har barnsekreterarna 3 till 5 år i yrket och familjehemssekreterarna 3 till 15 år i yrket. Enhetschefen ansvarar för hela barn- och familjeenheten vilket omfattar 26 tjänster. Uppskattningsvis läggs 5 procent av arbetsledarrollen på familjehemsvården. En svårighet i kommunen är rekrytering av nya familjehem.

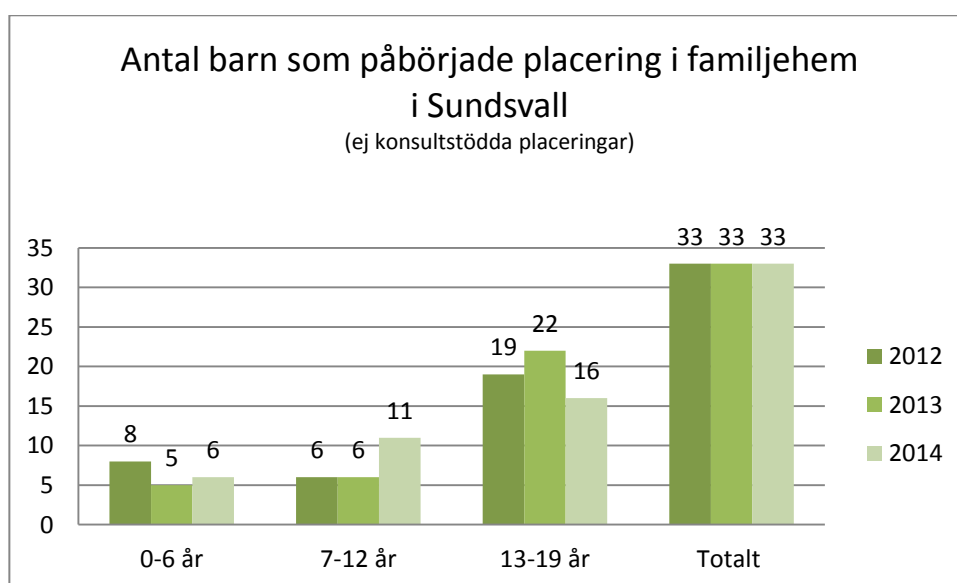
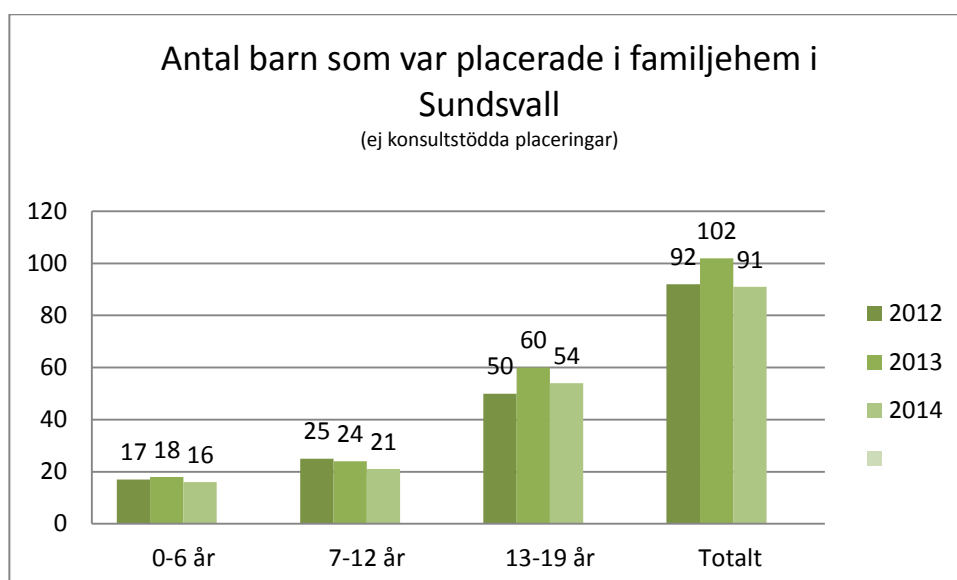
Sollefteå

I Sollefteå arbetar fyra socialsekreterare med insatser för barn och ungdomar, i detta arbete ingår att vara barn- och familjehemssekreterare. Det gjordes ett försök att låta en insatssekreterare vara ansvarig för barnet/de biologiska föräldrarna och en annan för familjehemmet men detta togs bort. Det finns två familjehemssekreterare som rekryterar, utreder och ger stöd till familjehem. Enhetschefen ansvarar för de 22 tjänster som ligger inom barn- och familjeenheten. Organisationen beskrivs fungera bra. Även om barnsekreteraren har kontakt med familjehemmet är det familjehemssekreterarna som rekryterar, utreder och ger det primära stödet till familjehemmet. En nackdel med att barnsekreterarna även har kontakt med familjehemmen beskrivs vara brist på tid att fokusera på barnen. En fördel med organisationen beskrivs vara den fysiska närheten mellan utrednings- och insatssidan då de sitter i samma lokaler. Det upplevs finnas tidsbrist vad gäller arbetet med att rekrytera och handleda familjehem.

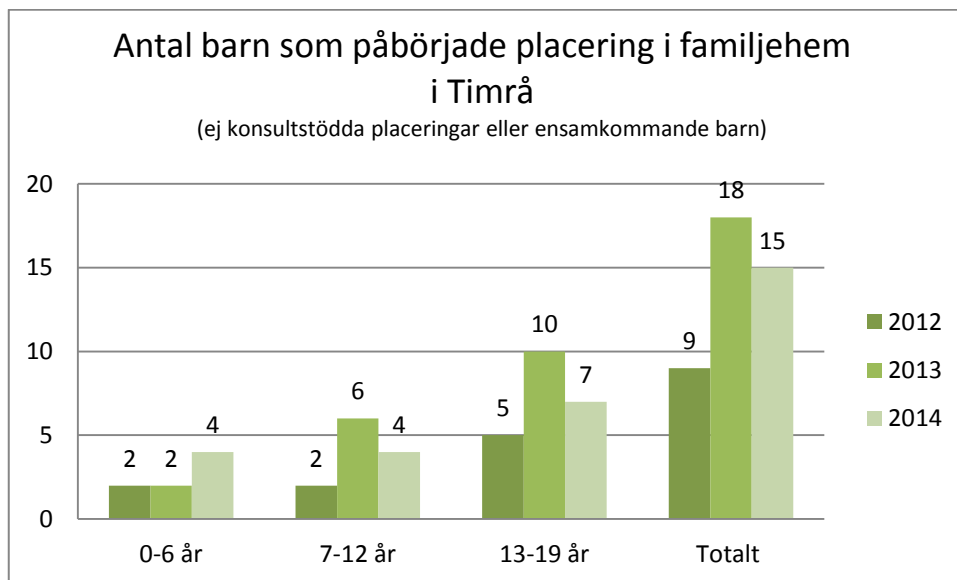
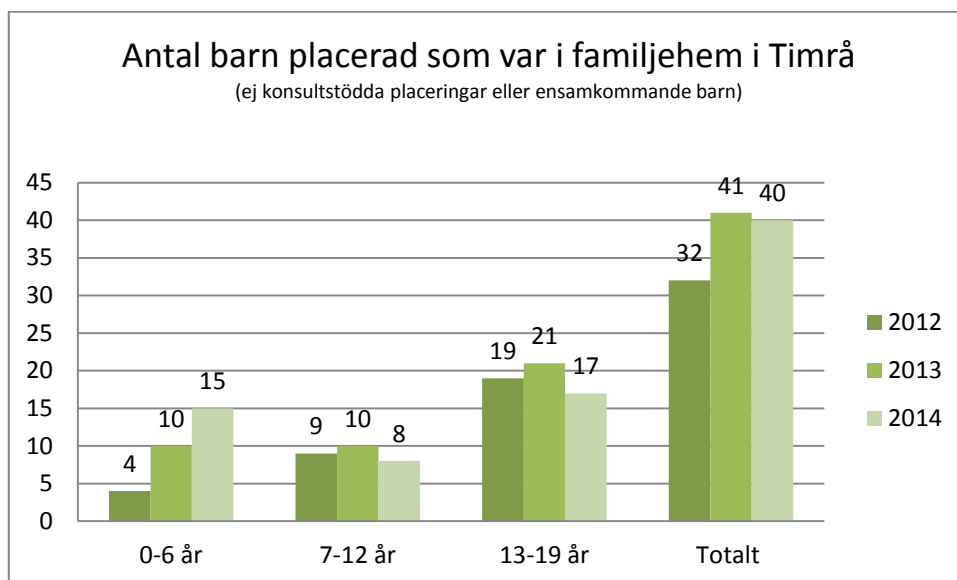
Sundsvall

Sundsvall har en enhet (23 tjänster som ska utökas till 28 tjänster) som arbetar med placeringar av barn och unga vilket omfattar rekrytering/utredning av familjehem, barnsekreterare, familjehemssekreterare och HVB-sekreterare (omfattar även ensamkommande barn). En enhetschef ansvarar för hela placeringsenheten. Det finns tre rekryterare, sju barnsekreterare, fyra barnsekreterare ensamkommande, fyra familjehemssekreterare, en person som arbetar med förstärkt stöd till familjehem, tre HVB-sekreterare samt en samordnare. I medeltal har de anställda nästan tio års arbetslivserfarenhet. En svårighet i kommunen har varit arbetsfördelning mellan barn- och familjehemssekreterare där fördelningen av arbetsuppgifter ibland upplevt otydlig. Att ha en samlad placeringsenhet upplevs ge en god överblick av kommunens placeringar, en samsyn och en hög kompetens med ökad rättssäkerhet som följd. Nackdelen beskrivs vara att enhetschefen ansvarar för en alltför stor grupp.

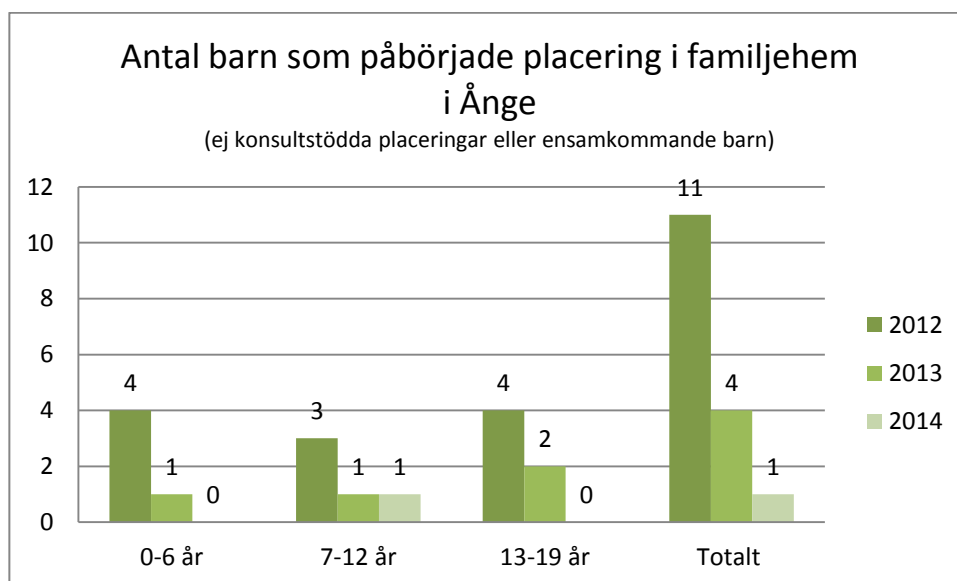
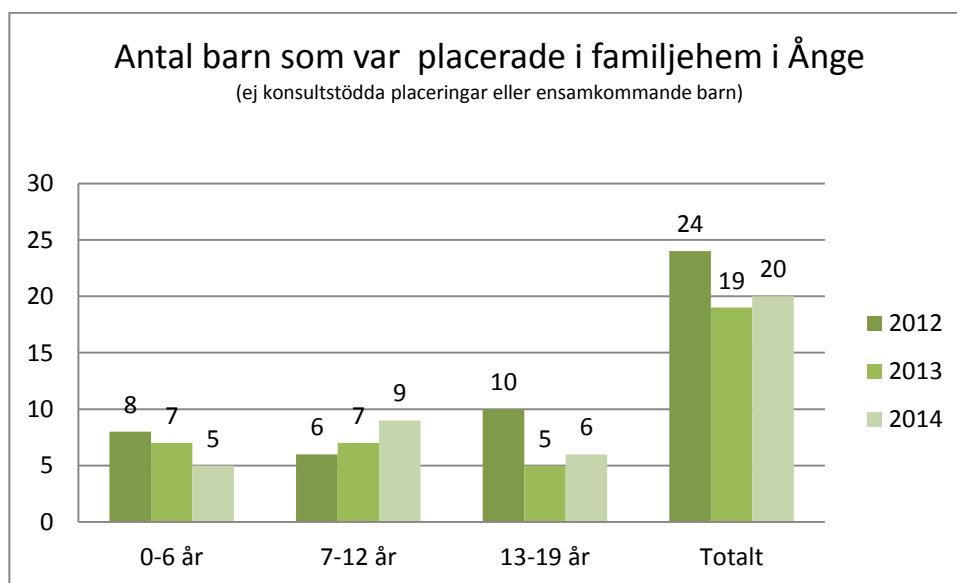
Timrå

I Timrå kommun arbetar fyra socialsekreterare med verkställighet av insatser i vilket barnsekreterarrollen ingår. En av handläggarna i denna grupp arbetar enbart med placeringar av ensamkommande barn. Det finns en kombinerad rekryterings- och familjehemssekreterartjänst. Enhetschef ansvarar för hela barn och familj (sammanlagt 25 tjänster) och ca 20 % av tiden går till familjehemsvården. Av de anställda varierar antalet år i yrket från 3 till 25 år.

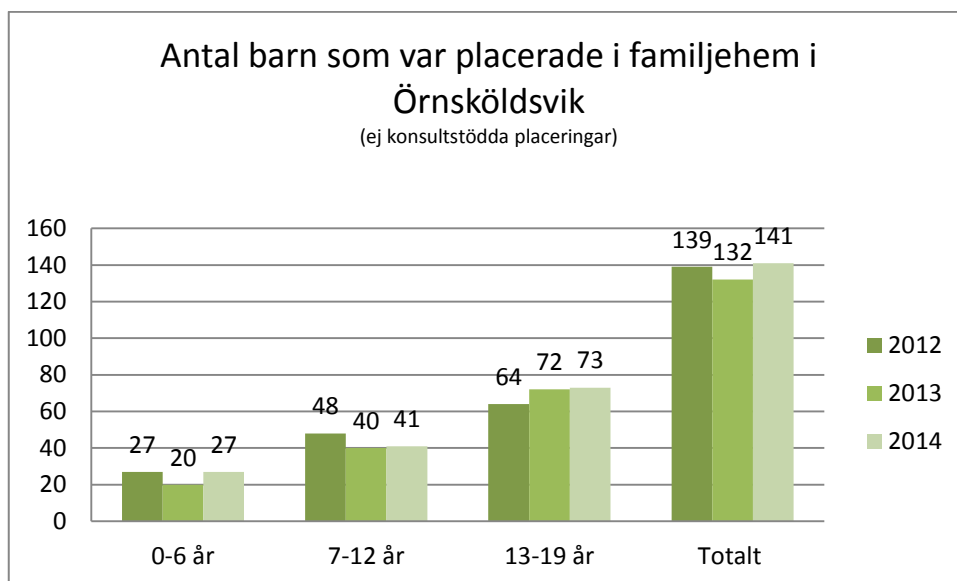
Ånge

I Ånge kommun finns två socialsekreterare som arbetar med verkställighet av insatser och då ingår även att ansvara för placerade barn. En av handläggarna tilldelas barnsekreterarrollen och den andre familjehemssekreterarrollen. För ensamkommande barn finns två socialsekreterare som arbetar med hela kedjan från utredning till verkställighet. IFO-chefen är arbetsledare för all personal, utöver detta finns en samordnare för barn- och familjeenheten (tio tjänster). En fördel med den nuvarande organisationen är att alla är insatta i varandras ärenden eftersom det är få socialsekreterare. Nackdelen är att det blir påtagligt om någon är sjuk/slutar sitt arbete. Organisationen har varit framgångsrik med att hålla ned antalet socialsekreterare som klienterna träffar.

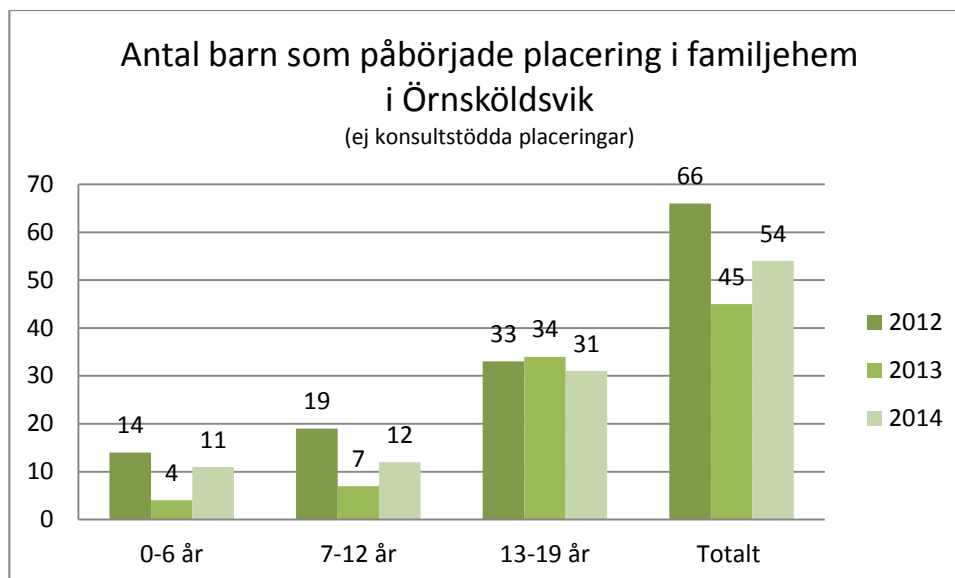

Örnsköldsvik

I Örnsköldsvik finns en placeringsenhet som handlägger alla placeringar (familjehem samt HVB för alla barn inklusive ensamkommande barn, vuxna med substansberoende samt våldsutsatta vuxna med barn). En placering övergår till placeringsenheten när placeringen bedöms vara stadigvarande, innan dess har den utredande socialsekreteraren ansvar (dessa ansvarar även för öppna insatser). Enhetschefen för placeringsenheten är även arbetsledare för utredningar av vuxna med substansberoende samt ensamkommande barn och unga (totalt 25 tjänster). Placeringsenheten har 9,5 placeringssekreterartjänster (barnsekreterare) och 4 familjehemssekreterare. Arbetslivserfarenheten för placeringssekreterarna varierar mellan 0 till 5 år. Familjehemssekreterarna har minst fyra års arbetslivserfarenhet inom socialtjänsten. Det finns 2 familjehemsrekryterare (8 respektive 15 års arbetslivserfarenhet inom socialtjänsten) och en HVB-hems rekryterare/sekreterare (18 års arbetslivserfarenhet inom socialtjänsten). En styrka med organisationen bedöms vara närheten mellan familjehemssekreterare och barnsekreterare då man tillhör samma grupp och har samma chef. En svaghet med organisationen bedöms vara att den utredande socialsekreteraren och familjehemssekreteraren som arbetar tillsammans innan placeringen bedöms vara stadigvarande inte tillhör samma grupp. Organisationen är relativt ny och är inte fullt ut implementerad.

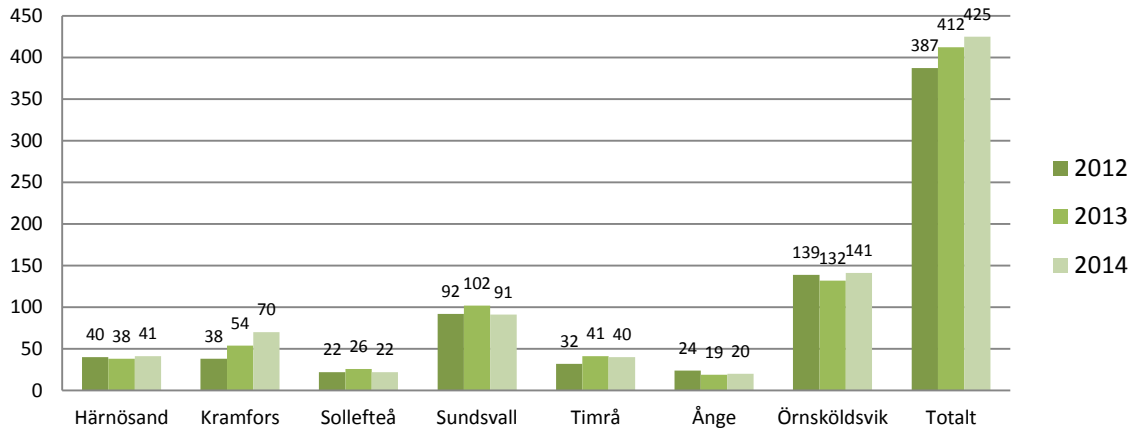

Gemensamt för länet

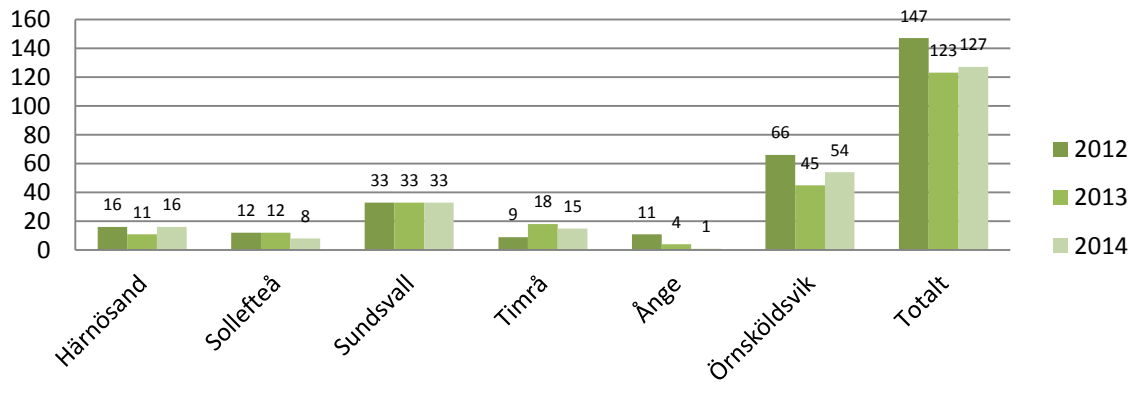
När det gäller organisering av familjehemsvården i länet finns i dagsläget en gemensam struktur för erfarenhetsutbyte i det nätverk som finns för familjehemssekreterare. De träffas 3-4 gånger per år och diskuterar bl.a. den länsgemensamma årliga utbildningsdagen/dagarna för familjehem, den länsgemensamma grundutbildningen, den länsgemensamma utredningsmodellen samt allmänna frågor kring rekrytering och familjehemsvård.

Tabellerna nedan visar antalet barn som var placerade i familjehem samt antalet barn som påbörjade familjehemsplacering i länet med undantag för konsultstödda placeringar samt ensamkommande barn (observera att för Sundsvalls och Örnsköldsviks kommun ingår även ensamkommande barn). Placeringar av ensamkommande barn i familjehem och konsultstödda placeringar redovisas i separata tabeller.

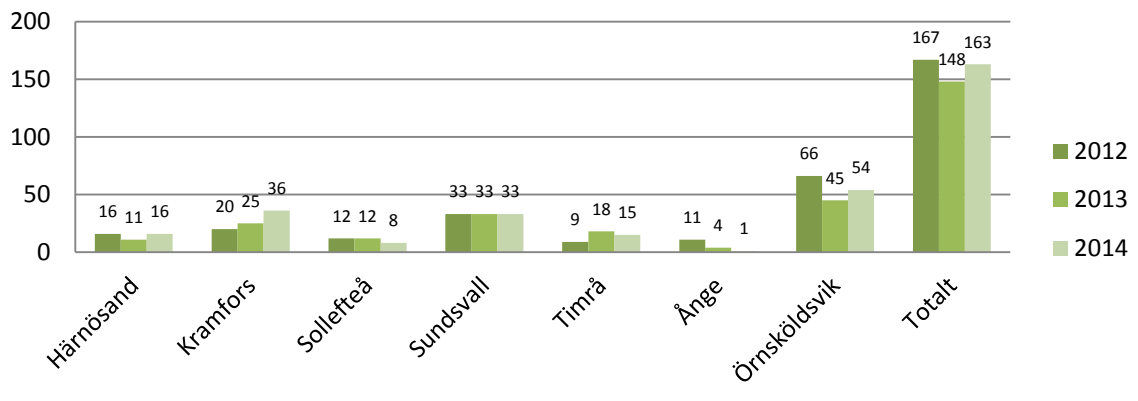
Antal barn som var placerade per år och kommun samt totalt för kommunerna

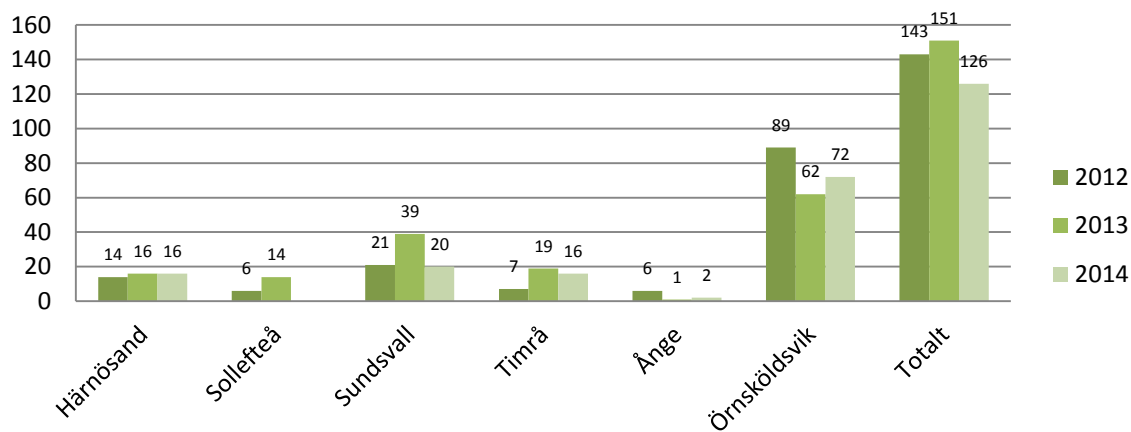
Antal barn som påbörjade placering per år och kommun samt totalt för kommunerna

Antal barn som påbörjade placering per år och kommun samt totalt för kommunerna

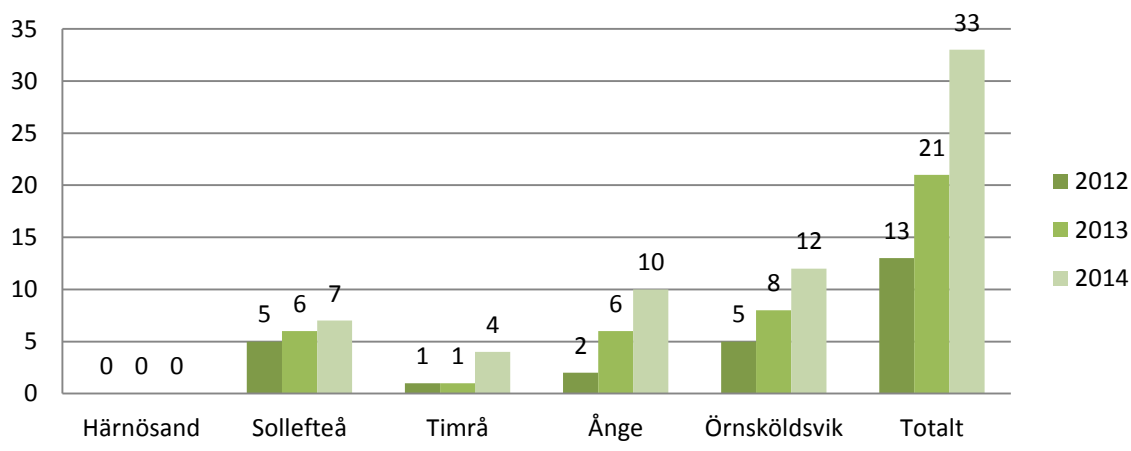

Antal barn som avslutade sin placering per och och kommun samt totalt för kommunerna

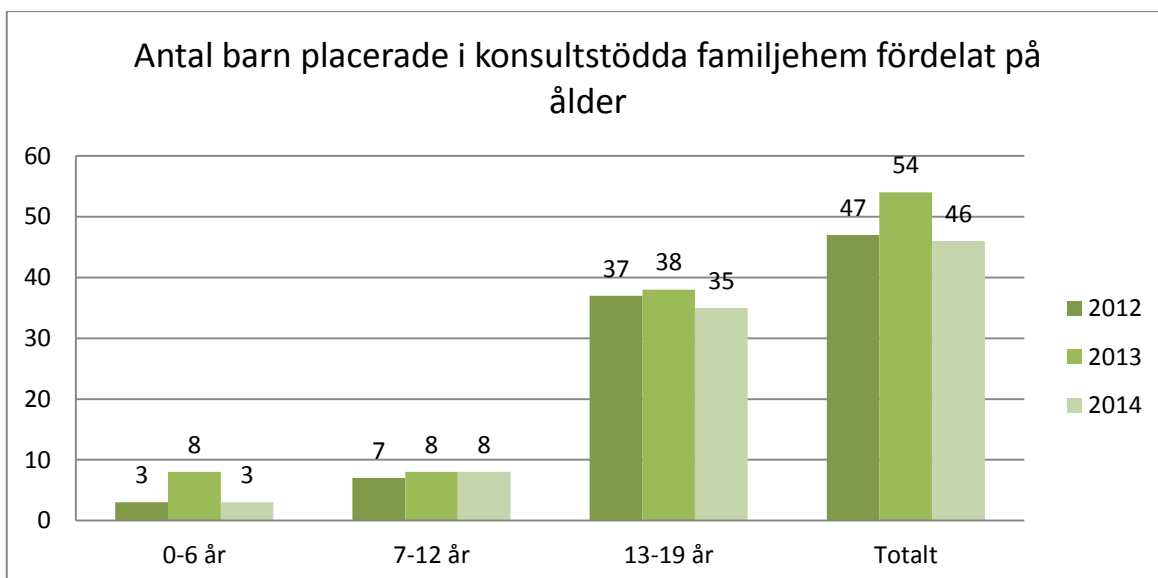
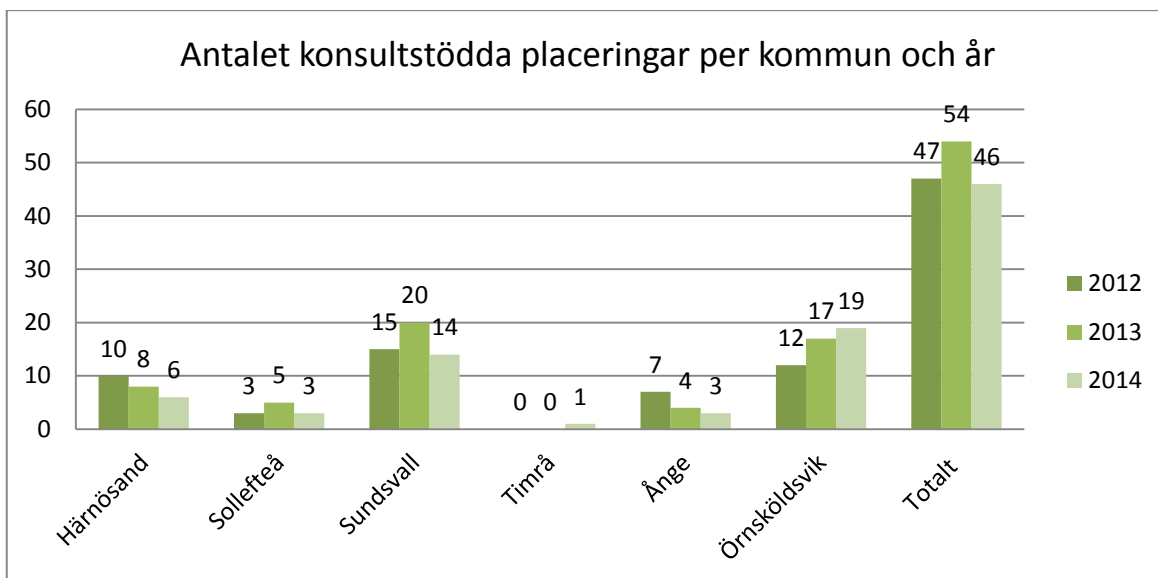

I tabellen ovan gällande avslutade placeringar ingår inte Kramfors kommun. Om man räknar bort Kramfors från tabellen för antal barn som påbörjade placering under 2012-2014 är det marginell skillnad mellan antalet placeringar som påbörjades och som avslutades i de övriga sex kommunerna under denna period.

Antal ensamkommande barn placerade i familjehem per kommun och år

Antalet ensamkommande barn som placeras i familjehem under 2015 kommer antagligen att vara betydligt fler än föregående år, de flesta ensamkommande barn placeras dock på HVB-hem.

Tabellen gäller Härnösand, Sollefteå, Sundsvall, Timrå; Ånge och Örnsköldsvik.
Som orsak till att konsultstödda familjehem används anger kommunerna:

- Att barn har stora behov (främst utåtagerande beteende).
- Brist på egna familjehem utan uppdrag.
- Brist på familjehem som tar emot tonåringar.
- Att det finns en hotbild gentemot barnet och/eller dess vårdgivare.
- Att det fungerar som en tillfällig lösning under en kort tid i väntan på att hitta ett lämpligt HVB-hem.

- Att ett specifikt familjehem önskas som redan har kontrakt hos konsultbolag.
- Att barn av olika skäl behöver bo på en ort där kommunen inte har egna familjehem.
- Att kommunen inte kan matcha barns behov med kompetensen hos de egna familjehemmen, särskilt vid ensamkommande barn.
- Att man inte velat använda de få egna lediga familjehemmen till ensamkommande barn.

Kommunernas strategier för rekrytering av familjehem

Kommunerna beskriver att de arbetar med rekrytering av nya familjehem via:

- Annonser i dagstidningar.
- Reklam.
- Kommunens hemsida.
- Personliga kontakter.
- Tips från befintliga familjehem.

Flera kommuner påtalar att det är svårt att rekrytera nya familjehem i den omfattning som skulle behövas och att särskilt familjehem som är villig att ta emot tonåringar är svåra att finna.

Kommunernas utbildning, handledning och stöd till familjehem

I alla kommuner erbjuder familjehemssekreterarna kontinuerligt stöd till familjehemmen. Som nämnts tidigare erbjuder också alla kommuner grundutbildning enligt Socialstyrelsens material ”Trygg och säker vård”. Länet samarbetar i arbetet med att utbilda familjehem och att anordna en gemensam utbildningsdag/dagar en gång per år. Under 2015 har kommunerna dock signalerat att de inte kommer att genomföra grundutbildningen pga. hög arbetsbelastning.

I Sundsvall erbjuder familjeteamet extra stöd till familjehem t.ex. komet eller familjebehandling. De har även en person anställd som kan erbjuda intensivhandledning till familjehem. Jourhem erbjuds handledning i grupp. I Örnsköldsvik erbjuds nya familjehem mentorssamtal med ett erfaret familjehem. Såväl Örnsköldsvik som Sundsvall har en ambition att starta grupphandledning för familjehem. Härnösand och Timrå erbjuder stöd via deras familjebehandlare. Både Örnsköldsviks och Ånge kommun köper vid behov in extern handledning till familjehem.

Kommunernas reflektioner angående svårigheter och fördelar med barn- respektive familjehemssekreterare

De svårigheter som beskrivs av kommunerna vad gäller uppdelningen med barnsekreterare och familjehemssekreterare är främst otydlighet angående arbetsuppgifter vilket kan leda till olika bedömningar och parallellprocesser. De fördelar som beskrivs av kommunerna är:

- Att stödet till familjehemmen blir bättre.
- Att barnets socialsekreterare har större fokus på barnet.
- Att samverkan mellan barnsekreterare och familjehemssekreterare fungerar väl.
- Att två personer är insatt i ärendet och kan täcka upp för varandra.
- Att barn- respektive familjehemssekreterarna kan specialisera sig och bli bättre på sitt uppdrag.

Kommunernas stöd till de som arbetar med familjehemsplacerade barn (barn- och familjehemssekreterare)

Alla kommuner erbjuder extern handledning för socialsekreterarna som arbetar med familjehemsplacerade barn, omfattningen varierar mellan en till två gånger i månaden. Utöver detta erbjuds ärendehandledning internt i kommunerna.

Kommunernas tillgång till familjehem

Som ett komplement till enkäten ombads kommunerna att uppge hur många familjehem de utredde förra året, hur många familjehem de har tillgång till och hur många av dessa som är tillgängliga för uppdrag (inte har placeringar i dagsläget, vilket innebär att det kan finnas familjehem som kan ta emot fler barn men som inte syns här) samt om de har tillgång till jourhem.

Kommun	Utreda/godkända under 2014	Antal familjehem	Antal familjehem lediga för uppdrag	Antal jourhem
Härnösand	Har ej lämnat uppgifter			
Kramfors	9	21		
Sollefteå	Har ej lämnat uppgifter			
Sundsvall	39	96	9	7
Timrå	13	25	6	0
Ånge	5	25	6	0
Örnsköldsvik	6	102	6	2

Summering av kommunernas påtalade behov

Sammanfattningsvis går det att se att länets kommuner har svårt att rekrytera familjehem och då särskilt till tonåringar. Det påtalas också att arbetsbelastningen leder till svårigheter att hinna utreda nya familjehem samt erbjuda utbildning och handledning till befintliga familjehem.

De flesta av länets kommuner har idag särskilda rekryterartjänster med arbetsuppgifterna att rekrytera, utreda och utbilda familjehem. I några kommuner kombineras detta arbete med rollen som familjehemssekreterare.

FAMILJEHEMSFÖRÄLDAR OCH BARNNS ERFARENHETER AV FA- MILJEHEMSVÅRD I LÄNET

Familjehemsföräldrar

Fem familjehemsföräldrar från fyra familjehem intervjuades angående deras upplevelse av och önskan om stöd för sina uppdrag som familjehemsföräldrar. Familjehemsföräldrarna hade mellan 6 och 20 års erfarenhet av familjehemsuppdrag, tre av dem hade också erfarenhet av jourhemsuppdrag.

Information

Familjehemsföräldrar poängterar att tillräcklig information inför varje placering är viktigt oavsett hur lång erfarenhet familjehemmet har ”*varje placering är unik*”. Informationen gäller olika områden: barnet (bakgrund, nuvarande situation, behov och eventuell medicinering), uppdraget (vad förväntas, vilka behöver familjehemmet ha kontakt med, vilket resonemang har förts kring t.ex. att placera syskon tillsammans o.s.v.) och allmänna rutiner (t.ex. ersättningar och möjlighet till avlastning).

Familjehemsföräldrar beskriver att graden av information som ges inför en placering är personbunden d.v.s. beror på hur just den socialsekreteraren som är ansvarig brukar göra. När det gäller nya placeringar ger familjehemsföräldrarna råden att:

- Nya familjehem behöver få mycket information eftersom det är svårt att sätta sig in i vad det innebär att ta emot ett barn t.ex. att det i vissa fall innebär mycket kontakt med barnets släkt och att biologiska föräldrar söker stöd av familjehemmen.
- Nya familjehem behöver få information om att det är viktigt att säga nej om det finns en känsla av att uppdraget inte kommer att fungera. Det kan finnas en rädsla hos nya familjehem att man blir utan uppdrag om man säger nej till förfrågningar.
- Det är viktigt att socialtjänsten klargör om de inte har information eller inte kan lämna information om barnet. Vid utebliven information kan familjehemmen uppleva att socialtjänsten undanhåller något vilket riskerar att minska tilliten till socialtjänsten ”*Ibland får man känslan av att man får för lite information bara för att man skall säga ja*”.
- Den första kontakten med socialtjänsten vid förfrågan om nytt uppdrag är viktigt och att socialsekreteraren t.ex. upplevs stressad kan göra att familjehemmet väljer att avstå från uppdraget.

- Socialtjänsten ska ge information om avlastning och inventera behovet av avlastning för att placeringen ska fungera. Familjehem beskriver att de i vissa uppdrag känt sig så bundna och pressade att det ”*handlar om att överleva*”.
- Socialtjänsten behöver tydligt informera om ersättningar som kan vara aktuellt för utlägg t.ex. för förlorad arbetsinkomst om uppdraget innebär väldigt mycket möten (med skola, polis eller socialtjänst) eller om någon av familjehemsföräldrarna bör vara hemma med barnet.
- Det är viktigt att familjehem får höra att det är ok att säga upp ett uppdrag om det blir övermäktigt att ”*man inte behöver gå under med ett uppdrag*” för ibland fungerar inte en placering trots goda intentioner.

Kontakt med socialtjänsten och kontinuerligt stöd

Bra kontinuerligt stöd är enligt familjehemmen att:

- Socialsekreteraren är tillgänglig i den mån det går.
- Socialsekreteraren efterfrågar hur det går, inte bara för barnet utan för familjehemmet som helhet och vid behov erbjuder stöd annars riskerar familjehem att sluta. Det finns en erfarenhet av att familjehemmen själva måste initiera kontakt när något inte fungerar.
- Socialtjänsten erbjuder grundlitteratur till alla familjehem t.ex. ”[Andras barn, mina ungar: att driva jour- och familjehem](#)”.
- Socialsekreterare återkommer när de inte varit anträffbara, det räcker med ett kort samtal och information om när de kan återkomma.
- Att socialsekreterare är villiga att gå utanför sin ordinarie roll t.ex. medverka på en för barnet viktig dag så att barnets båda nätverkan kan vara med och känna sig trygga.
- Socialsekreterare håller mycket kontakt initialt i en placering.
- Att socialsekreteraren ger positiv feedback till familjehem. Mediabilden av familjehem upplevs som negativ och det är viktigt att någon ser det positiva som görs.
- Socialsekreteraren är lyhörd för turbulenta perioder och erbjuder extra stöd i dessa lägen.
- Att socialtjänsten erbjuder ett telefonnummer till någon (behöver inte vara den ordinarie socialsekreteraren) som går att nå kvälls- och helgtid. Detta nyttjas sällan men vetskapen om att det finns skapar trygghet.

- Att familjehemmen vid behov får stöd i kontakt med andra myndigheter t.ex. barn- och ungdomspsykiatri.
- Att socialsekreteraren initierar en diskussion om vilken avlastning som behövs så att detta inte måste efterfrågas av familjehemmen när de inte längre mår med.
- Att socialsekreteraren erbjuder stöd, erfarenheten är att stöd måste efterfrågas och att det ser olika ut beroende på vilken socialsekreterare man har ”*Hade vi inte haft Anna hade vi inte varit familjehem idag*”.
- Att socialsekreteraren erbjuder stöd till de biologiska barnen.

Familjehemsföräldrar uttrycker en oro för att duktiga socialsekreterare slutar och går över till privata företag. Det finns en oro för hur det blir för barnen när de byter socialsekreterare ofta. Familjehem som har haft uppdrag av konsultfirmor säger att dessa erbjuder bättre ekonomiska och tidsmässiga förutsättningar för att utföra uppdraget samt att den täta kontakten och de regelbundna besöken skapar en trygghet.

Utvecklingsområde som påtalas är grupphandledning för familjehem vid ett par tillfällen per halvår. De familjehem som har provat grupphandledning beskriver det som positivt både utifrån handledningen i sig men också för att det ger möjlighet att knyta kontakt med andra familjehem. Familjehemmen uttrycker en önskan om mentorskap där erfarna familjehemsföräldrar får uppdrag av socialtjänsten att vara mentorer för nya familjehem. Det är också viktigt att socialtjänsten hjälper till att ordna avlastning vid handledning annars riskerar familjehem att inte kunna medverka.

Rekrytering av nya familjehem

Familjehemmens erfarenhet är att gemene man inte har kunskap om hur det går till att bli familjehem eller vad det innebär vilket gör att det krävs mer information. Familjehemmen upplever att även om det finns ett intresse av att bli familjehem kan steget från att fundera på det till att ta kontakt med socialtjänsten vara långt. Deras tips för rekrytering är att socialtjänsten bör:

- Använda befintliga familjehem vid rekryteringen av nya. Familjehem kan vara med och berätta om vad det innebär att öppna sitt hem för ett barn ”*Vilka är bättre ambassadörer än vi befintliga familjehem?*”.
- Se till att de som tar emot intresseanmälningar är beredda och är entusiastiska.

Avslut av uppdrag

Familjehemsföräldrarna berättar att likväl som det är viktigt att starten blir bra vid en placering är också avslutet viktigt. Deras tips är att:

- Socialtjänsten gör en tydlig planering för uppdragets avslut där familjehemmet involveras i att strukturera en uttrappning och bestämma hur den framtida kontakten mellan familjehem och barn ska se ut.
- Barnen behöver få hjälp att förstå vad det innebär att flytta hem så att de inte tror att familjehemmet kan hämta dem om det inte fungerar.
- Summera vad som har fungerat bra och mindre bra i uppdraget för att dra lärdom av det.
- Inte betrakta familjehemmen som ”utbytbara” även om det ingår i uppdraget att barn ska flytta hem igen. Trots att familjehemmen är beredd på hemflytt kan det vara känslösamt och svårt.
- Familjehem kan behöva handledning även efter avslutat uppdrag. Många barn som varit placerade har inte biologiska föräldrar som stöd vilket innebär att familjehemmen fortsätter finnas där för barnen.

Barn och ungdomar

Två grupperintervjuer genomfördes, en med sex yngre barn (åldern 7-11) och en med två tonåringar. Intervjuerna fokuserade på vad barnen/ungdomarna anser är ett bra familjehem, hur socialtjänsten kan hitta bra familjehem, vad socialtjänsten ska tänka på när de utreder familjehem, vad familjehem ska tänka på när barn flyttar till dem, om familjehem behöver utbildning och i så fall vilken typ av utbildning, vad som är en bra socialsekreterare och vilken information barn som ska bo i familjehem behöver.

Ett bra familjehem, rekrytering och utbildning

Såväl de yngre som de äldre barnen pratade mest om hur ett familjehem bör vara för att barn ska trivas där. Barnen beskrev att familjehemmen ska vara snälla, gärna ha egna barn, vara kärleksfulla ”*bry sig jättemycket om en*”, inte ha allt för mycket regler, låter barnen få vara med och bestämma, vara pålitliga, vara två vuxna ”*en mamma och en pappa som bryr sig, som är där för dig*” och vara öppna. Även om egenskapen att vara kärleksfull kan vara subtilt menar barnen att det känns ”*man märker det utan att de behöver säga något*”. Att vara uthållig beskrevs som en bra egenskap då barn som känner sig svikna av vuxna (ibland tidigare familjehem) behöver tid på sig att lita på familjehemsföräldrarna innan de öppnar sig. Att det finns barn i familjehemmet beskrevs som positivt ur flera aspekter bl.a. utifrån att barnen kan hjälpa den placerade att komma in i familjen. Den negativa aspekten av familjehemmets biologiska och eller andra placerade barn uppgavs vara att alltför många barn kan leda till att det blir för intensivt/rörigt. De äldre barnen menade att vilka egenskaper familjehem bör ha är kopplat till det individuella barnets behov t.ex. beskrev ett barn erfarenheter av att det inte fungerade att bli placerad hos en ensamstående familjehemsförälder men menade samtidigt att det kan fungera bra för andra barn.

Vad gäller rekrytering av familjehem föreslog ungdomarna att socialtjänsten ska vända sig till personer som arbetar med människor i sin yrkesutövning eftersom de redan har kompetens gällande att skapa goda relationer. När det gäller släktingplaceringar fanns barn som hade dåliga erfarenheter av det t.ex. utifrån att släktingen inte klarade av att sätta gränser i förhållande till de biologiska föräldrarna men det fanns också barn som hade positiva erfarenheter och menade att det är lättare med *”det tomma hålet man får när man flyttar från sina föräldrar”* om man bor hos en släkting. Såväl de yngre barnen som tonåringarna hade svårt att beskriva vad som är viktigt att tänka på när socialtjänsten ska utreda familjehem men menade att det handlar mycket om att lita på det första intrycket, det ska kännas att det *”en bra familj”*. De yngre barnen uppgav att det är viktigt att socialtjänsten pratar med familjehemmens biologiska barn eftersom de vet hur det är att bo i just den familjen. När det gäller utbildning till familjehem uttryckte tonåringarna att familjehemmen som har biologiska barn ska använda deras egna erfarenheter och behandla det placerade barnet likadant *”Det är den bästa erfarenheten man kan få som barn i familjehem alltså att få känna sig som en i familjen, känna sig sedd och trygg”*. Ett barn vars föräldrar hade substansberoende beskrev att det är viktigt att familjehem har kunskap om vad substansberoende innebär samt att de vet hur de ska sätta gränser gentemot de biologiska föräldrarna. Ett exempel kring detta var att familjehemmet måste avstyra umgänge om de biologiska föräldrarna är påverkade av narkotika eftersom det är svårt för barnet att klara av att säga ifrån *”Jag kan inte säga ifrån för det är min mamma”*. Ett annat tema var familjehemsföräldrarnas roll i förhållande till skolan där flera barn uttryckte att det är viktigt att familjehemsföräldrar har kunskap om hur de kan hjälpa till både i form av att förklara barnets situation för skolpersonal och klasskamrater men också på vilket sätt de kan motivera barn att gå till skolan.

Socialsekreterare

Barnen beskrev olika erfarenheter av kontakt med deras socialsekreterare där någon var missnöjd t.ex. utifrån att socialsekreteraren berättat saker, som barnet sagt i förtroende, för de biologiska föräldrarna. Andra barn var mycket nöjda och beskrev socialsekreteraren som snäll och hjälpsam. En bra socialsekreterare beskrevs som någon som är snäll, lyssnar, är pålitlig, är hjälpsam och inte försvinner/slutar. Alla barn visste hur de kan kontakta sin socialsekreterare och ungefär hälften av barnen hade telefonnumret till sin socialsekreterare. Byten av socialsekreterare beskrevs som jobbigt *”Om man börjar bygga band med någon och så ska de sluta då kommer det en ny. Det är inte så roligt”*. Barnen hade olika önskemål om hur ofta och på vilket sätt de vill träffa sin socialsekreterare. Några föreslog att det är bra att göra saker tillsammans t.ex. gå på bio medan andra tyckte att det viktigaste var att socialsekreteraren lyssnar på dem och träffar dem enskilt.

Vad är viktigt vid placeringens start och avslut

För att underlätta vid placeringens start beskrev barnen att det är bra om det finns mycket tid att vara tillsammans på så att man lär känna varandra och att grunden till relationen blir trygg och bra. De yngre barnen beskrev att det är bra om familje-

hemsföräldrarna talar om att de tycker om barnet, visar att de bryr sig, hjälper till att hålla kontakt med de biologiska föräldrarna och gör saker tillsammans med barnet. De beskrev även att det är viktigt att få information t.ex. om när och hur ofta man får träffa sina biologiska föräldrar samt att någon förklarar att det kan kännas jobbigt att behöva bo i familjehem. En av ungdomarna tipsade om att familjehem gärna får vara öppna med deras egna brister då det underlättar för barn att förstå och lära känna familjehemsföräldrarna. Familjehemsföräldrarna bör signalera att *"Här kan du bo, du kommer att vara trygg"*.

Det här med eget rum beskrevs vara av olika betydelse för olika barn. Några av barnen hade provat både att dela och att ha eget rum och det fanns positiva och negativa aspekter kring båda dessa erfarenheter. Bland de positiva aspekterna med att dela rum nämndes t.ex. trygghet. Särskilt för de yngsta barnen i en syskonskara nämndes att det är bra att inte behöva sova ensam vid placeringens start och att äldre syskon tycker att det är ok att ta hand om de yngre *"Det var inte så stor grej för jag har tagit hand om mina syskon väldigt mycket"*. Samtidigt beskrevs fördelar med att ha en egen plats *"Ett litet krypin när det blir för mycket eller man behöver samla tankarna lite grann"*. Det beskrevs även vara lättare att ta hem kompisar om man har ett rum som man är stolt över.

När en placering avslutas gav barnen uttryck för att det var viktigt att man får ta avsked. Något barn beskrev att placeringar avslutats hastigt *"Mina hejdå har blivit hastiga (...) dom har blivit såhär nu flyttar du typ"*.

Studiebesök

Två studiebesök har genomförts för att ta del av erfarenheter kring kommunövergripande familjehemsvård. Det ena på familjehemscentrum i Östersund och det andra på jourhems- och familjepoolen Nordväst i Sollentuna.

Jämtlands län har sedan december 2014 inlett ett samarbete kring att rekrytera och utreda familjehem för länet. Den placerade kommunen behåller ansvaret för att utreda barnet, besluta om insats och samarbeta med familjehemscentrum för att hitta ett familjehem som matchar. Ansvarig kommun skriver avtal, handlägger barnets placering, handleder och stöttar familjehemmet under tiden placeringen pågår samt tar kontakt med familjehemscentrum inför planering av placeringens upphörande.

Familjehemscentrum i sin tur ansvarar för att rekrytera och utreda familjehem. De genomför grundutbildning, matchar familjehemmet gentemot barnet (utifrån kommunernas beskrivning av barnens behov), ger stöd till placeringskommunen vid avtalsskrivning, erbjuder stöd och handledning tillsammans med placeringskommunen i samband med placeringens start (2-3 träffar) och utvärderar placeringen tillsammans med ansvarig socialsekreterare i placeringskommunen vid avslut.

Rutinen för att placera ett barn omfattar att placeringskommunen via telefon kontaktar familjehemscentrum och därefter skickar en skriftlig aktualisering. Inom en vecka efter aktualisering av uppdrag hålls ett dialogsamtal mellan familjehemscentrum och placeringskommunen. Familjehemscentrum matchar sedan barn gentemot ett lämpligt familjehem och lämnar förslag till placeringskommunen. Ett gemensamt studiebesök genomförs i familjehemmet.

Jourhems- och familjepoolen i Sollentuna servar åtta respektive fem kommuner i nordvästra Stockholm (några kommuner är med i samverkan både vad gäller jour- och familjehem medan några kommuner endast är med i en av de två verksamheterna). Grunden till att poolen bildades var att kommunerna hade svårt att rekrytera familjehem, att de ville optimera användningen av familjehem och att de önskade geografisk närhet mellan ursprungsfamiljen och familjehemmen.

Jourhemspoolen startade 1998 och idag finns 23 jourhem (målet är att utöka till 30), alla är utredda av poolen. Rekryteringen sker till stor del genom ”mun till mun” metoden utifrån att jourhem som är nöjda med sina uppdrag kan rekommendera poolen som uppdragsgivare. De svårigheter som förekommer beror till störst del på svårigheter att samverka med personalen i kommunerna. Jourfamiljen övergår inte till stadigvarande familjehem utan är tänkt som tillfälliga lösningar för barn med stora behov. Arvodet ligger på 21–22 000 i månaden och jourhemmen har fem veckors betald ledighet över sommaren. Trots att jourplaceringarna inte övergår till stadigvarande placeringar pågår vissa uppemot två år. Socialjouren i kommunerna får information två gånger per vecka om vilka jourhem som finns att tillgå och det finns ett journummer som socialsekreterare kan vända sig till vid behov av placering. En konsult sköter kontakten med jourhemmen (8 jourhem/konsult) och famil-

jehemmen får grupphandledning 1 gång i månaden, individuell träff 1 gång i månaden och de biologiska barnen till jourhemmen får handledning 1 gång per år.

Familjehemspoolen startade 2006 och deras uppdrag är att rekrytera, förmedla, utbilda och handleda familjehem och kontaktfamiljer. Rekrytering sker idag utifrån kommunerna behov och inte som syftet var inledningsvis för att skapa en "familjehemsbank". Familjehemspoolen gör enbart en första "gallring" av familjehem och grundutredningen görs därefter av respektive kommun. Rekryteringen sker främst via hemsidan (<http://jourhemspoolen.se/>) och via facebook (<https://www.facebook.com/FamiljepoolenJourhemspoolen?fref=nf>). En medarbetare läser dagligen vad som skrivs på facebooksidan men det finns sällan behov av att ta bort något inlägg. På facebook finns bland annat intervjuer med personal och politiker. Av 270 inkomna intresseanmälning från facebook valdes 85 % bort efter en första screening. Rutinen går till så att en intresseanmälan som inkommit diskuteras på poolens veckomöte därefter hämtas samtycke för utdrag från polis, socialtjänst, försäkringskassan och kronofogsmyndigheten. Det tilltänkta familjehemmet kommer på besök till kontoret och en bedömning görs enligt Brafam. Poolen genomför ett hembesök och tar in två referenssamtal. Om familjehemmet bedöms intressant läggs information upp på en hemsida för de anslutna kommunerna och den kommun som har behov av familjehemmet genomför därefter familjehemsutredningen.

ANALYS

Analys av förbättringsområden gällande familjehemsvård i Västernorrlands län

I en analys av förbättringsåtgärder för länets familjehemsvård är det av vikt att beskriva de förändringar som skett och sker inom socialtjänsten i stort. Den sociala barnvården beskrivs som en verksamhet i behov av förändring och med en hög personalomsättning. Kommunerna står inför en stor utmaning vad gäller såväl att se över sina arbetssätt som fördelning av resurser. På nationell nivå har SKL (2015) bl.a. påtalat att det ökade trycket på den sociala barnvården beror på nya målgrupper (t.ex. ensamkommande barn, eller barn som kommer med anknytning där ca en av tre kan bo med sin anknytningsperson), nya lagstadgade uppgifter (för familjehemsvården kan bl.a. uppdelningen av barnsekreterare och familjehemssekreterare nämnas) och administrativt arbete (t.ex. att leverera olika typer av statistik till nationell nivå). SKL påtalar också att nya bestämmelser och föreskriver ofta införs utan tillräcklig finansiering. Till detta kan även läggas att antalet placeringar i samhällsvård ökar och majoriteten av ökningen består av tonåringar (många gånger med stora vårdbehov) samt ensamkommande barn.

En genomgång av kommunernas nuvarande situation visar *ett tydligt behov av öka rekrytering av familjehem* särskilt till tonåringar och barn med beteende- eller emotionella problem. Forskning visar att dessa grupper är särskilt svåra att hitta familjehem till och att rekryteringskampanjer därmed behöver vara väl genomtänkta och t.ex. rikta sig specifikt till yrkesgrupper som bedöms ha de egenskaper som krävs för att kunna möta dessa barns behov. I rekrytering av familjehem som är lämpade att ta emot barn med stora behov föreslås i denna utredning att en läns-gemensam organisation även skulle rekrytera förstärkta familjehem för att i så stor mån det är möjligt själva ansvara för de barn som placeras av länets kommuner. För att möta det växande behovet av familjehem skulle också ett tydligt ansvar för prognostisering och analys av behov med fördel kunna ligga på en läns-gemensam funktion. Utifrån erfarenheter från nu befintliga kommunsamarbeten kring familjehemsvård påtalas behovet av att skapa bra en hemsida som sedan kompletteras med en Facebooksida för att såväl informera om familjehemsvård som öka rekryteringsmöjligheterna.

Vissa av länets kommuner har svårt att hinna utreda nya familjehem. Detta har av familjehemssekreterare beskrivits som en orsak till att de inte vill påbörja rekryteringsåtgärder då det upplevs som motsägelsefullt att gå ut och tala om att behovet av familjehem är stort men sedan inte ha möjlighet att ”ta hand” om de som anmäler intresse. Svårigheter med rekrytering är inget specifikt för Västernorrland och har på nationell nivå återkommande lyfts som ett problem. SKL (2015) belyser i sin handlingsplan att rekryteringsproblemen vad gäller familjehem kan medföra att socialtjänsten i brist på valmöjligheter gör avkall på sina krav vilket i förlängningen skulle kunna leda till att barn inte får sina behov tillgodosedda och att risken för sammanbrott ökar. En annan konsekvens av bristen på familjehem kan vara att

socialtjänsten även när barnets vårdbehov inte motiverar det använder dyrare placementsformer via konsultstödda företag.

Ytterligare ett område som lyfts av såväl länets kommuner som av de familjehem som intervjuades är *behovet av utbildning och stöd till familjehem*. Grundutbildningen tillgodoses idag via det befintliga länssamarbetet. Däremot är kompletterande utbildning t.ex. om särskild problematik hos barnen och till viss del även handledning eftersatt. Familjehemsföräldrar pekar t.ex. på behovet av grupphandledning. Såväl familjehemsföräldrar som barn visar på behov av information när en placering påbörjas vilket även forskning pekat på där barn och familjehemsföräldrar menar att bristande information i värsta fall kan bidra till att vården bryter samman (Khoo & Skoog, 2014; Skoog, 2013). En länsgemensam organisation kan såväl kartlägga kompetensbehov som utforma en länsgemensam kompetensplan för att tillgodose dessa behov. I detta uppdrag skulle det också ligga ett ansvar att utforma ”informationspaket” till familjehem, barn och biologiska föräldrar som kan användas vid placeringens start. Ett annat område som lyfts av familjehemsföräldrarna är behovet av ett journummer för att vid behov kunna få omdelbar handledning och stöd. Detta är något som de privata konsultstödda företagen ofta erbjuder sina familjehem och något som familjehemmen, trots att de inte tror att det kommer att användas så ofta, upplever skulle bidra till en ökad trygghet vilket kan öka benägenheten att tacka ja till svårare uppdrag.

I intervjun med familjehemsföräldrar blir det tydligt att familjehemmen besitter stor kunskap om hur stödet till familjehem kan utvecklas och denna kunskap behöver tas tillvara. Ett sätt att fånga in familjehemmens kunskap är att genomföra återkommande enkätundersökningar. Ett annat sätt är att utvärdera varje placering vid avslut, vilket blir särskilt viktigt om placeringen avslutas med sammanbrott. En eventuell länsgemensam organisation föreslås därför ansvara såväl för årlig uppföljning av familjehemmens situation samt för utvärdering av placeringar vid vårdens upphörande.

Det är utifrån denna översikt viktigt att poängtera att en fungerande länsgemensam familjehemsvård inte handlar om att en central organisation endast tar över arbetsuppgifter från kommunerna. Länets kommuner klarar i dagsläget inte av att rekrytera familjehem i tillräcklig omfattning samt ger uttryck för att de inte heller maktar med de lagstadgade arbetsuppgifterna med att tillgodose familjehemmens behov av utbildning och stöd.

FÖRSLAG TILL GEMENSAM FAMILJEHEMSVÅRD

Förslag till länsgemensam familjehemsvård

Målet med detta uppdrag var att presentera ett förslag på en länsgemensam organisation för familjehemsvården i Västernorrlands län. I förslaget nedan framgår vilka arbetsuppgifter en länsgemensam organisation ska ansvara för samt vilken personal som bedöms behövas för uppdraget. Det finns flera former för ägandeskap och de juridiska för- och nackdelarna behöver ses över. Vi har därför valt att i dagsläget inte ta ställning till ägandeskap. Redan 2003/2004 diskuterades en eventuell samverkan i länet kring familjehemsvård vilket bl.a. resulterade i rapporten ”*Regionalisering av delar av familjehemsvården*”. Där angavs interkommunala avtal, interkommunala företag, gemensamma nämnder och kommunalförbund som möjliga former för ägandeskap. En fördel med ett kommunalförbund istället för att organisationen ligger inom någon av länets kommuner är att det minimerar uppfattningen att en ”ägandekommunen” favoriserar sin egen verksamhet. De anställda på en länsgemensam organisation skulle med fördel kunna bo i olika delar av länet för att därmed på ett smidigt sätt ansvara för familjehem i sin närmiljö vilket minimerar restid.

I det nedanstående förslag på organisation kommer familjehemssekreterare och barnsekreterarna ligga kvar i respektive kommun, undantaget är förstärkta familjehem och jourhem där familjehemssekreteransvaret skulle ligga i den länsgemensamma organisationen.

Arbetsuppgifter

Inför placering

Rekrytering

Ansvar för rekrytering av familjehem skulle i och med detta förslag ligga på den länsgemensamma organisationen som löpande arbetar med att ta fram rekryteringsmaterial, marknadsföra ”familjehemsuppdraget” (att på ett positivt sätt synliggöra familjehemsuppdraget i samhället vilket med fördel kan ske tillsammans med befintliga familjehem) samt genomföra rekryteringskampanjer (i sociala medier, riktade till olika yrkeskategorier i form av besök på arbetsplatser mässor osv, via reklam m.m.). I detta arbete skulle även ett ansvar för prognostisering av kommunernas behov av familjehem ingå.

Utredning och utbildning inför uppdrag

Den länsgemensamma organisationen ansvarar för att ta emot intresseanmälningar, genomföra en första screening (BraFam, registerutdrag, hembesök och referentsamtal) samt utreda familjehemmens allmänna lämplighet (enligt lagstiftning och

Västernorrlands nuvarande utredningsmodell). Vad gäller nätverks-/släktingfamiljehem utreds dessa efter remiss från ansvarig kommun. För de familjehem som bedöms lämpliga ska en utvecklingsplan skapas där familjehemmens behov av utbildning och stöd är kartlagt. Nya familjehem ska erbjudas en mentor (erfaret familjehem). Den länsgemensamma organisationen genomför grundutbildningen ”Ett hem att växa i”. Det ska ske minst fyra gånger per år för att optimera möjligheten att familjehem kan gå utbildningen innan eller i nära anslutning till en placeringens start.

Matchningsbedömning/överlämning till kommunen

Ansvarig kommun skickar en ”remiss” när behov av familjehem finns och den länsgemensamma organisationen ger då förslag på lämpliga familjehem. Vid akuta lägen används jourhem som tillhandahålls länsgemensamt. Den länsgemensamma organisationen ska utforma remissmall, matchningsdokument och avtalsdokument. Den kommun som ansvarar för placeringen skriver matchningsdokumentet där familjehemmets lämplighet kopplat till det enskilda barnet utreds. Placeringen görs sedan gemensamt av den länsgemensamma organisationen och placeringskommunen. Detta omfattar studiebesök inför placering, att delta vid placeringens start samt att träffas på ett uppföljningsmöte två veckor efter placeringen startat. Därefter tar placeringskommunen över helt. Den länsgemensamma organisationen ska vara behjälplig vid avtalsskrivning för att underlätta för placeringskommunen samt skapa en länsgemensam syn på ersättningar till familjehem. Detta blir särskilt viktigt då länets familjehemssekreterare påpekat att avtalsskrivning numera är mer krävande då familjehem ofta har kontakt med flera kommuner och ibland också privata företag vilket skapar en förhandlingssituation.

Under placering

Information, utbildning och mentorskap

Barn och familjehem efterfrågar mer och tydlig information inför att placeringar påbörjas. Vid träffar med referensgruppen av familjehemssekreterare framgår att detta inte är någon nyhet för dem men arbetssituationen gör att kommunerna inte maktar med att skapa denna typ av information. En länsgemensam organisation föreslås därför ansvara för att ta fram och förvalta allmänt informationsmaterial till barn, familjehemsföräldrar och biologiska föräldrar samt mallar för lämna information till familjehemsföräldrar angående det specifika uppdraget. Informationsmaterialet ska bygga på forskning som visar vilken information dessa grupper efterfrågar i samband med en placeringens start.

Det är viktigt att poängtera att den länsgemensamma organisationen inte ska ansvara för det ”dagliga stödet” kopplat till familjehemmens uppdrag. Detta kommer att ligga kvar på kommunernas familjehemssekreterare. Undantaget är jourhem och förstärkta familjehem där den länsgemensamma organisationen sköter stödet till familjehemmen, dock inte till barnet där kommunerna även fortsättningsvis ansvarar för att tillhandahålla barnsekreterare. Den länsgemensamma organisationen

ansvarar för vidareutbildning till länets familjehem t.ex. om barn med neuropsykiatriska funktionshinder och samarbete med barnens biologiska föräldrar.

Familjehemsföräldrar efterfrågar kontakt med andra familjehem, mentorskap för nya familjehem och grupphandledning. Även detta påtalar länsnätverket för familjehemssekreterarna att de känner till men inte har möjlighet att genomföra. Förslagsvis läggs ansvaret för att starta nätverk och mentorskap på den länsgemensamma organisationen. Denna organisation kommer att ha en överblick av länets familjehem och kan i samband med att familjehem är utredda och bedömda som lämpliga omgående tillsätta en mentor för nya familjehem. Familjehemsföräldrar efterfrågar även ett journummer om något inträffar efter kontorstid. Utredningens förslag är att den länsgemensamma organisationen tillgodoser detta behov då denna typ av service ändå bedöms nödvändigt om organisationen ska tillhandahålla förstärkta familjehem och jourhem.

Behandlingsfamiljehem/förstärkta familjehem och jourhem

Länets kommuner har idag omkring 50 barn per år som är placerade i konsultstödda placeringar via privata företag. Som skäl till detta anges främst brist på egna familjehem och att barnen har omfattande behov. I vissa fall handlar det dock om geografiska förutsättningar som är svåra att styra över där barn behöver placeras på en viss ort och kommunen inte har tillgång till eller möjlighet att rekrytera familjehem på den aktuella orten. Samtidigt uttrycker vissa kommuner att kvalitén på de konsultstödda familjehemen inte alltid uppfyller förväntningarna från socialtjänsten trots att dessa placeringar är kostsamma. Dygnskostnaden för konsultstödda placeringar varierar och ligger i snitt på cirka 2500 kr per dygn. Det innebär att om de 50 barn som länet uppger är placerade i konsultstödda familjehem skulle vara placerade hela året (det troliga är dock att vissa barn är placerade en kortare period) uppgår kostnaden för detta till omkring 45 625 000 per år. Det finns ingenting som hindrar att kommunerna själva skulle bedriva denna typ av verksamhet och därmed erbjuda det stöd familjehem beskriver att de får av de privata företagen.

Vi beräknar att en socialsekreterare skulle kunna sköta placeringen för minst sex barn. Årskostnaden för att placera sex barn via ett konsultföretag i ett år med en dygnskostnad på 2500/ barn och dygn skulle bli 5 475 000. Vid en enkel beräkning (med reservation för att vi inte har de ekonomiska kunskaper som krävs för att göra en detaljerad beräkning samt att det tillkommer t.ex. resekostnader, lokalkostnader, psykologkonsultation, utbildningskostnader för såväl familjehem som personal etc.) där detta skulle ligga inom en egen länsgemensam organisation skulle kostnaden hamna på omkring 2 788 000 dvs. nästan 2,7 miljoner billigare än om tjänsten köps via ett privat företag. Beräkningen omfattar en socialsekreterare som arbetar med dessa sex placeringar på heltid ca 700 000/år, arvode till sex familjehem a´ 25 000 kr/månad vilket blir en årskostnad på 1 800 000 kr samt omkostnad till sex familjehem a´4000 kr/månad vilket omfattar en årskostnad på 288 000/år.

Denna utredning förslår att en läns-gemensam organisation till en början skulle omfatta fyra socialsekreterare som arbetar heltid med förstärkta placeringar och jourhemsplaceringar.

Uppföljning/kvalitetssäkring av familjehemsvården

För att kunna arbeta med utbildning till familjehem krävs kunskap om hur familjehemmen upplever sina uppdrag och vilket stöd som efterfrågas. Denna utredning föreslår att en läns-gemensam organisation ansvarar för att årligen genomföra en enkät till länets alla familjehem.

Såväl placerade barn som familjehemsföräldrar poängterar att bra avslut är viktigt när en placering upphör. Den läns-gemensamma organisationen föreslås hålla i avslutningssamtal med barn, biologiska föräldrar och familjehemsföräldrar när placeringar avslutas. Information vid dessa samtal avpersonifieras och används som uppföljning/utvärdering av familjehemsvården vilket är särskilt viktigt när placeringar avslutas plötsligt och oplanerat. Dessa samtal kan också användas som grund för att planera nya uppdrag till familjehemmen samt för att korrigera familjehemmens utvecklingsplan. Familjehemmet återgår efter avslutat uppdrag till den läns-gemensamma organisationens ”familjehemsbank”.

Organisation

I denna utredning har vi medvetet valt att inte ta ställning till geografisk placering och ägarskap av en läns-gemensam organisation. Vi bedömer att det första steget är att fatta beslut om att länet vill ha en läns-gemensam organisation. Det är dock viktigt att poängtera att det tar tid att bygga upp en sådan verksamhet och att det därför är viktigt att kommunerna åtar sig att ingå i samarbetet övertid, förslagsvis under minst fem års tid. Verksamheten bör löpande utvärderas. Vid en preliminär beräkning skulle organisationen bestå av 14 tjänster omfattande 1 arbetsledare, 4 socialsekreterare som arbetar heltid med förstärkt familjehemsvård/jourhemsvård (vissa tjänster kommer att behöva köpas in t.ex. gällande marknadsföring). Denna bedömning av personalstyrka baseras på en uträkning av hur lång tid respektive arbetsuppgift tar per år. De 9 socialsekreterare som inte arbetar med förstärkt familjehemsvård/jourhem skulle arbeta med:

- Rekrytering av familjehem.
- Utredning av familjehem.
- Grundutbildning.
- Skapa och underhålla informationsmaterial till barn, familjehem och biologiska föräldrar.
- Matchning/överlämningsarbete till kommunerna.
- Organisera nätverk, grupphandledning och förmedla mentorskap.

- Uppföljning/kvalitetssäkring.

Analys av för- och nackdelar av en länsgemensam organisation

En länsgemensam organisation bedöms ge positiva fördelar i form av att den:

- Prioriterar arbetet med att prognostisera behoven av familjehem och aktivt arbetar med rekrytering (vilket kommunerna inte hinner med i dagsläget). Ett länsgemensamt register möjliggör också en bättre översyn av länets familjehem vilket kan användas vid rekrytering t.ex. gentemot särskilda geografiska områden där familjehem behövs.
- Ökar kunskapen hos de som arbetar med rekrytering och utbildning pga. specialisering.
- Ökar kvalitén på utbildningar till familjehem (idag hålls utbildningar relativt sällan då arbetet alternerar mellan olika personer samt riskerar att bortprioriteras när arbetsbelastningen är hög).
- Ökar stödet till länets familjehem, och förhoppningsvis även tryggheten för dem, med kompletterande utbildningar, grupphandledning, möjlighet till stöd utanför kontorstider samt tillgång till nätverk och mentorskap.
- Ökar möjligheten till god matchning mellan barn och familjehem om ökad och riktad rekrytering leder till en större "bank" av familjehem.
- Skapar en samsyn i länet t.ex. vad gäller avtal.
- Höjer ambitionsnivån i familjehemsvården då kommunerna i dagsläget påtalar att de har svårt att ens nå upp till de lagstadgade kraven.
- Avlastar familjehemssekreterarna i kommunerna t.ex. genom att erbjuda tydligt informationsmaterial till familjehem, biologiska föräldrar och barn vid placeringens start.
- Möjliggör att länet i större utsträckning kan utföra uppdrag själva där vi idag använder privata företag vilket minskar kommunernas kostnader.

Nackdelar med en länsgemensam organisation bedöms främst vara risken att vissa kommuner kan känna sig förfördelade samt samarbetsvårigheter när personal i den länsgemensamma organisationen och kommunerna inte är geografisk nära. Ytterligare en nackdel är att denna typ av organisation tar tid att bygga upp. Den samlade bilden från referensgrupperna är dock positiv och flertalet synpunkter handlar om att kommunerna trots att de har specifika tjänster som ska arbeta med detta inte maktar med uppdraget. Det är viktigt att räkna med att rekrytering av personal till en länsgemensam organisation antagligen innebär att kommunerna mister några av sina anställda.

REFERENSER

Berrick, J.D., Shauffer, C. & Rodriguez, J. (2011) "Recruiting for Excellence in Foster Care: Marrying Child Welfare Research With Brand Marketing Strategies", *Journal of Public Child Welfare*, 5 (2-3), s. 271-281

Cox, M.E., Orme, J.G. & Rhodes, K.W. (2003) "Willingness to Foster Children with Emotional or Behavioral Problems", *Journal of Social Service Research*, 29 (4), s. 23-51.

Dorsey, S., Farmer, E. M.Z., Bart., R. P., Greene., J. R. & Landsverk., J. (2008) "Current status and evidence base of training for foster and treatment foster parents", *Children and Youth Services Review*, 30, s. 1403-1416.

Khoo, E. & Skoog, V. (2014) "The road to placement breakdown: Foster parents' experiences of the events surrounding the unexpected ending of a child's placement in their care", *Qualitative Social Work*, 13 (2), s. 225-269.

Kriener, K. & Kazmerzak, D. (1995). "1994 Foster family satisfaction survey report." Des Moines, IA: Iowa Department of Human Services.

Lee, J.H. & Holland, T. P. (1991) "Evaluation of the Effectiveness of Foster Parent Training", *Research on Social Work Practice*, Vol 1 (2), s. 162-174.

Puddy, R.W. & Jackson Y. (2003) "The Development of Parenting Skills in Foster Parent Training", *Children and Youth Services Review*, 25 (12), s. 987-1013.

Rhodes, K.W., Orme, J.G. & Buehler, C. (2001) "A comparison of Foster Parents Who Quit, Consider Quitting, and Plan to Continue Fostering", *Social Service Review*, 75 (1), s. 84-114.

Socialutskottets betänkande (2002). *Familjehemsvården*, Stockholm.

Skoog (2013) "Barns upplevelser av instabil samhällsvård", *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, s. 35-52).

Socialstyrelsen (2014) "Ett hem att växa i – Studiehandledning för familjehemsutbildare", Stockholm.

Socialstyrelsen (2014) "Barn och unga –insatser år 2013", Stockholm.

Författarpresentation

Viktorija Skoog

Socionom och fil dr i socialt arbete

